

Koordinacija socijalnih politika Europske unije putem Europskog semestra: Analiza sadržaja specifičnih preporuka državama članicama Srednje i Istočne Europe

Francuz, Ena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:288215>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

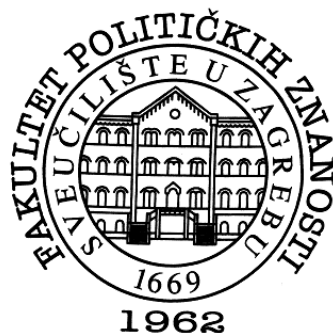

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Ena Francuz

KOORDINACIJA SOCIJALNIH POLITIKA EUROPSKE UNIJE PUTEM
EUROPSKOG SEMESTRA: ANALIZA SADRŽAJA SPECIFIČNIH
PREPORUKA DRŽAVAMA ČLANICAMA SREDNJE I ISTOČNE EUROPE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

KOORDINACIJA SOCIJALNIH POLITIKA EUROPSKE UNIJE PUTEM
EUROPSKOG SEMESTRA: ANALIZA SADRŽAJA SPECIFIČNIH
PREPORUKA DRŽAVAMA ČLANICAMA SREDNJE I ISTOČNE EUROPE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Mario Munta

Studentica: Ena Francuz

Zagreb, 2022.

Izjavljujem da sam diplomski rad 'Koordinacija socijalnih politika Europske unije putem Europskog semestra: analiza sadržaja specifičnih preporuka državama članicama Srednje i Istočne Europe', koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Mariju Munti, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mome autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ena Francuz

ZAHVALE

Ovom prilikom zahvalila bih se prvenstveno svojoj obitelji koja je bila cijelo vrijeme uz mene na ovom fakultetskom putovanju i koja me bodrila i podržavala u trenucima kada mi je bilo najteže. Zatim bih se zahvalila svim profesorima koje sam upoznala i koji su mi prenijeli svoje znanje, a ponajviše bih se zahvalila svome mentoru, doc. dr. dc. Mariju Munti, koji je bio vrlo strpljiv oko mene i ovoga rada i koji mi je stvarno puno pomogao. Naposljetku bih se zahvalila svim kolegama i prijateljima koji su bili uz mene i koji su mi uljepšali ovo putovanje. Posebne zahvale idu Ivanu, Doni, Tini, Magi, Miji, Kati, Roncu, Dragoviću i Badzy koji su bili nezamjenjivi i bez kojih ne bih bila danas ovdje.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. TEORIJSKI OKVIR RADA.....	5
2.1. Europski semestar	5
2.2. Europska socijalna politika	9
3. DRŽAVE SREDNJE I ISTOČNE EUROPE I SELEKCIJA SLUČAJEVA	13
3.1.1. Češka	17
3.1.2. Estonija.....	19
3.1.3. Hrvatska	21
3.1.4. Slovačka.....	23
4. METODOLOGIJA: KVANTITATIVNA ANALIZA SADRŽAJA	25
5. ANALIZA REZULTATA	30
5.1. Razina komodifikacije.....	31
5.2. Socijalna zaštita	34
5.3. Zaštita nezaposlenih	35
5.4. Zaštita radnika	36
5.5. Zaštita umirovljenika	38
5.6. Obrazovni sustav	39
6. RASPRAVA.....	42
7. ZAKLJUČAK.....	44
8. LITERATURA	45
SAŽETAK	49
ABSTRACT	49
PRILOG 1. Kodna shema	50
PRILOG 2. Šifarnik kvantitativnog kodiranja sadržaja.....	51
PRILOG 3. Popis primarnih izvora za kodiranje specifičnih preporuka	58

POPIS ILUSTRACIJA

Tablice

Tablica 1. Prikaz Lowijeve tipologije javnih politika.....	1
---	---

Slike

Slika 1. Ciklus Europskog semestra.....	8
Slika 2. Europski socijalni model.....	12
Slika 3. SGI prikaz socijalne politike u Češkoj danas.....	19
Slika 4. SGI prikaz socijalne politike u Estoniji danas.....	21
Slika 5. SGI prikaz socijalne politike u Hrvatskoj danas.....	22
Slika 6. SGI prikaz socijalne politike u Slovačkoj danas.....	24

Grafikoni

Grafikon 1. Prikaz postotka pod-preporuka specifičnih preporuka koje se odnose na socijalnu politiku.....	31
Grafikon 2. Prikaz razine komodifikacije u postotcima.....	33
Grafikon 3. Trend broja specifičnih preporuka prema razini komodifikacije.....	34
Grafikon 4. Prikaz razine socijalne zaštite u postotcima.....	35
Grafikon 5. Prikaz razine zaštite nezaposlenih u postotcima.....	36
Grafikon 6. Prikaz razine zaštite radnika u postotcima.....	38
Grafikon 7. Prikaz razine zaštite umirovljenika u postotcima.....	39
Grafikon 8. Prikaz razine poboljšanja obrazovanja u postotcima.....	40

1. UVOD

Kada se govori o politikama, po tipologiji Theodora Lowija, postoje četiri vrste javnih politika: regulatorna, konstitutivna, distributivna i redistributivna. U regulatornim politikama relativno malo broj skupina ili pojedinaca snosi troškove, a koristi su široko distribuirane kroz cijelo društvo. Konstitutivna politika „određuje temeljno uređenje političkog sustava i osnove odnosa država i građana“ (Petek, Petković (ur.), 2014: 104), što zapravo znači kako konstitutivna politika za glavni cilj ima zadovoljavanje javnih interesa svih građana neke države. Distributivna politika je opisana kao vladinu politiku koja prikuplja sredstva putem općeg oporezivanja koje plaćaju mnogi u društvu, ali donosi izravne koristi od robe ili usluga iz javnog sektora znatno manjem ciljanom skupu pojedinaca. Na posljertku je redistributivna politika koja se „odnosi na ekonomsku i socijalnu sigurnost građana, te je usmjerena na koristi zajednice kao cjeline i gotovo svih njenih članova“ (Petek, Petković (ur.), 2014: 139). Ova tipologija naravno ne predstavlja čvrste okvire tipologije politika iz razloga što se zapravo ove četiri vrste međusobno isprepliću i vezane su jedna za drugu.

Tablica 1. Prikaz Lowijeve tipologije javnih politika

		TROŠKOVI (instrumenti)	
		Usko koncentrirani (regulativa i informacije)	Široko raspodijeljeni (javni novac i usluge)
KORISTI (ciljevi)	Usko koncentrirane (privatna dobra / interesi)	REGULATIVNE POLITIKE	DISTRIBUTIVNE POLITIKE
	Široko raspodijeljene (javna dobra / interesi)	KONSTITUTIVNE POLITIKE	REDISTRIBUTIVNE POLITIKE

Izvor: Petek (2013.)

Također bitno je naglasiti kako ove četiri „glavne“ vrste politika u sebi sadrže mnogo „podpolitika“. Jedna od takvih je socijalna politika. Kada se gleda Lowijeva tipologija vidljivo je kako socijalna politika pripada redistributivnim politikama koje „su općenito ciljane, što znači da su usmjerene na uređivanje i unapređivanje javnih interesa. Njima se stara za ekonomsku i socijalnu sigurnost građana u svrhu ostvarenja njihove jednakosti. Kreiraju se u korist vrlo velikih skupina ili gotovo svih članova zajednice. Riječ je o domeni socijalnih politika, poput zdravstva, politike socijalne skrbi i pomoći ili obiteljske politike“ (Petek, 2013:

372-373). Socijalna politika uključuje više od razvoja socijalne države ili socijalnih programa. Ona obuhvaća širu raspravu o odgovornostima građana i vlada za zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba i promicanje jednakosti i pravde. Proučavanje socijalne politike zahtijeva razmatranje pitanja osnovnih ljudskih potreba, zadovoljenja istih, odgovornosti za dobrobit drugih i slično. Ova osnovna pitanja ističu elementalna načela i napetosti moderne socijalne politike. Socijalna politika temelji se na odnosima između pojedinaca, organizacija i vlada (Lerner i dr., 2006: 3).

Pogledom u povijest socijalne politike, čini se da Europska unija podupire njezinu podređenu ulogu. U nekoliko stavaka osnivačkih ugovora Europske unije dogodio se neznatan razvoj socijalne politike u 1950-ima koje je u šezdesetima bilo prekinuto, da bi se početkom sedamdesetih godina socijalna politika počela ponovno razvijati. Oživljavanjem europskih integracija krajem osamdesetih godina na temelju Jedinog europskog akta i s Maastrichtškim ugovorom početkom devedesetih godina dolazi do ekspanzije značenja socijalne politike. Novim dokumentima kao što su Socijalna povelja, Socijalna dimenzija i Socijalni protokol, politike Europske unije u pogledu rada, spola, socijalne uključenosti i slično počinju dobivati na sve većoj važnosti (Geyer, 2000: 5-7). Među ostalim, svake godine Europska unija državama članicama izdaje specifične preporuke koje se odnose na socijalne politike u državama članicama u širem smislu, uključujući socijalnu zaštitu i socijalni sustav, zapošljavanje, tržište rada, mirovinski sustav, jednakost i diskriminaciju, zdravstveni sustav i obrazovanje. Preporuke su dio procesa tzv. Europskog semestra u kojem države članice Europske unije međusobno koordiniraju i usklađuju svoje predložene proračunske i gospodarske politike. Preporuke obuhvaćaju širok spektar pitanja, uključujući javne financije i strukturne reforme u područjima kao što su oporezivanje, mirovine, javna uprava, usluge i tržište rada, a posebice nezaposlenost mladih. Europska komisija izrađuje preporuke u svibnju, a donosi ih Kolegij povjerenika. To se događa nakon procjene načina na koji su provedene preporuke iz prethodne godine, zajedno s analizom nacionalnih programa reformi država članica i programa stabilnosti ili konvergencije koje države članice dostavljaju u okviru postupka europskog semestra u travnju. Vijeće ministara raspravlja o nacrtu i slaže se oko konačnih preporuka koje su zatim predstavljene Europskom vijeću na odobrenje u lipnju. Vijeće u srpnju donosi preporuke, a države članice pozivaju se da ih provedu. Zemlje ih uzimaju u obzir tijekom nacionalnih pregovora o svojim proračunima kako bi im se omogućilo da provode predviđene politike. Ako se preporuke ne provedu u određenom roku, mogu se izdati upozorenja o politici. U slučaju prekomjernih makroekonomskih i proračunskih

neravnoteža postoji i mogućnost provedbe putem poticaja i sankcija (eurofond.europa.eu, 2014).

Ovaj rad bavit će se područjem socijalne politike, odnosno proučavanjem specifičnih preporuka Europske unije koje se odnose na socijalnu politiku. Posljednji put kada je europska socijalna politika kao takva postala predmet širokog interesa, u europskoj politici, medijima i društvenim istraživanjima, bila je oko 2004. i 2005. godine, kada je potpisan sporazum o ustavu za Europsku uniju. Za vrijeme financijske krize 2008. godine europska socijalna politika bila je diktirana zahtjevima tržišta. Lisabonskim ugovorom i nastavkom krize EMU-a nakon 2010. godine, dominantne teme u europskoj politici postale su fiskalna konsolidacija kroz smanjenje javne potrošnje, uključujući socijalnu politiku te decentralizacija određivanja plaća kako bi tržišta rada postala „fleksibilnija” i kako bi se povećanja plaće uvodila postepeno. Posljednjih godina postalo je vidljivije podređivanje europske socijalne politike drugim političkim pitanjima jer su izgledi za autonomnu europsku politiku socijalne zaštite postali jednako nerealni kao i sada. Kao rezultat toga, socijalna politika uvlači se u sve intenzivniji sukob oko „Europe” i „europske integracije” u cjelini. Na pokušaje da se socijalna politika i socijalna država pretvore u instrumente za promicanje gospodarske konkurentnosti sve više reagiraju popularni zahtjevi da nacionalne vlade opet budu odgovorne za ono što se događa životima i načinu života nacionalnih građana. Europska socijalna politika se s vremenom mijenjala, a tako je mijenjala i svoje ciljeve. Prvotni cilj je predstavljao stapanje nacionalnih država blagostanja u jedinstvenu saveznu državu blagostanja dok danas europska socijalna politika služi za koordinaciju nacionalnih sustava. Europska socijalna politika danas nije autonomno političko područje vođeno interesima te umjesto da zadržava ili mijenja tijekom kapitalističkog razvoja, ona je uvučena u opću krizu modernog državnog sustava, a time i u globalnu bitku oko postneoliberalnog poretka (Streeck, 2018:20-23). Sve navedeno zapravo predstavlja razloge zbog čega je ovaj rad bitan, te zbog čega bi se socijalna politika i promjene u socijalnoj politici trebale više proučavati i istraživati.

Preporuke i smjernice Europske unije provode se kroz vremenski period kojeg nazivamo Europski semestar. Razlog proučavanja specifičnih preporuka Europske unije je uvidjeti način razvijanja socijalne politike u određenim državama, te na koje načine se preporuke Europske unije vremenom sadržajno mijenjaju kako bi se mogle implementirati u različite socijalne režime. Ključna istraživačka pitanja koja se postavljaju u ovome radu su:

IP₁: Kakva je priroda preporuka socijalne politike, tj. promovira li Europska unija smanjenje ili povećanje socijalne države?

IP₂: Jesu li se mijenjale specifične preporuke Europske unije od 2010. godine do danas? Ako jesu u kojoj mjeri i na koji način?

Kako bih mogla odgovoriti na gore navedena istraživačka pitanja, metodološki je naglasak u ovome diplomskom radu na kvantitativnoj analizi sadržaja specifičnih preporuka Europske unije koje su date državama članicama, konkretnije zemljama Srednje i Istočne Europe. U radu se nastoji prikazati teže li specifične preporuke većoj promociji socijalne zaštite, socijalnih prava i izdvajanja za socijalne politike ili idu u smjeru njihova smanjivanja i rastakanja. Isto tako, rad se služi pogledom deskriptivnih podataka na temelju specifičnih preporuka Europske komisije koje su dane državama članicama kako bi unaprijedile i poboljšale stanje u zemlji te se sagledavaju Izvješća o napretku (*country reports*) kojima Europska komisija evaluira u kojoj su mjeri specifične preporuke provedene i kako su se one odrazile na stanje u državi.

U ovome radu koristi se kvantitativna analiza sadržaja kako bi se pokazala da socijalna politika u Europskoj uniji dobiva na sve većoj važnosti, te se kroz specifične preporuke, koje Europska unija donosi u okviru Europskog semestra, sugerira povećanje socijalne države. Kroz specifične preporuke Europska unija pokušava uravnotežiti nejednakosti i nepravednosti unutar država članica, no ona se u cijelom postupku implementacije specifičnih preporuka gleda kao koordinator, a ne kao donositelj odluka jer države članice ipak same određuju u kojoj će mjeri prihvatiti specifične preporuke i implementirati njihov sadržaj u svoj zakonodavni okvir. Iako je vidno kako Europska unija daje preporuke koje su vezane na socijalnu politiku, kada se sagledaju u kontekstu ostalih politika, poput ekonomske, može se zaključiti kako je socijalna politika i dalje u podređenom položaju.

Rad započinje izlaganjem analitičkog okvira unutar kojega se ovaj rad teorijski smješta. U tom poglavlju objašnjena je uloga i način rada Europskog semestra, zatim razvoj europske socijalne politike i njene karakteristike. Nakon toga slijedi poglavlje u kojem je objašnjeno uzorkovanje država za kvantitativnu analizu te kratak osvrt na njihove socijalne politike. Zatim metodologija u kojoj su raspisani kôdovi i kategorije analize, a poglavlje nakon metodologije opisuje samu kvantitativnu analizu i rezultate koji su dobiveni putem kodiranja specifičnih preporuka. Najzad, slijede rasprava u kojoj se rezultati uspoređuju s problemima socijalne politike analiziranih država te zaključak samog rada.

2. TEORIJSKI OKVIR RADA

2.1. Europski semestar

Za početak bitno je reći kako je socijalnu politiku nemoguće analizirati kao samostalnu pojavu bez nekog okvira, te će se stoga u ovome radu promatrati kroz prizmu Europskog semestra. Europski semestar je zapravo novi mehanizam koordinacije, odnosno predstavlja novi okvir za koordinaciju politika iz razloga što „pruža novu socijalno-gospodarsku arhitekturu upravljanja za koordinaciju nacionalnih politika bez prijenosa potpunog suvereniteta na razinu EU-a” (Verdun i Zeitlin, 2018: 137). Europski semestar je ponavljajući ciklus u kojem se koordiniraju gospodarske, fiskalne i socijalne politike, te za glavne ciljeve ima: „doprinos osiguravanju konvergencije i stabilnosti u EU-u, doprinos osiguravanju dobrih javnih financija, poticanje gospodarskog rasta, sprečavanje prekomjernih makroekonomskih neravnoteža u EU-u, koordinacija i praćenje politika zapošljavanja i socijalnih politika, praćenje provedbe nacionalnih planova za oporavak i otpornost“ (consilium.europa.eu, 2021). Ukratko, Europski semestar je godišnji ciklus koji koordinira socioekonomske politike. Semestar koordinira pravila unutar jednog razdoblja i izrađuje popis specifičnih preporuka državama članicama koje mogu poduprijeti različiti instrumenti koordinacije s različitim pravnim osnovama, kao što su Pakt o stabilnosti i rastu, postupak makroekonomskih neravnoteža i koordinacija politike zapošljavanja.

Kako je navedeno, Europski semestar je strukturiran u jednogodišnjem ciklusu, a njegov okvir za koordinaciju politika se odvija u četiri faze: pripremna faza (studeni-siječanj), faza političkog usmjeravanja na razini EU-a (siječanj-travanj), etapa specifična za pojedinu zemlju (travanj-srpanj) i faza provedbe (srpanj-listopad). Pripremna faza služi za analizu trenutnog stanja proračunskih i strukturnih politika država članica, počevši od donošenja godišnjeg pregleda rasta od strane Europske komisije. Godišnji pregled rasta je dokument kojim se registriraju prioritete i ciljevi Europske unije i država članica za njihove politike za potporu Paktu o stabilnosti i rastu te Strategiji Europa 2020. S tim dokumentom, Europska komisija priprema i Izvješće o mehanizmu upozoravanja koje služi kako bi se utvrdile moguće gospodarske neravnoteže, služeći se gospodarskim i financijskim pokazateljima. Sljedeća faza predstavlja nastanak smjernica politika na razini Europske unije. Ovdje su uključene sve institucije Europske unije, ali na različite načine. Vijeće Europske unije proučava Godišnji pregled rasta i preporuke koje je predložila Europska komisija, Europski parlament samo

raspravlja o smjernicama zapošljavanja i naposljetku Europsko vijeće na temelju svega analiziranog potvrđuje usmjerenje politika za narednu godinu. Sljedeća faza je specifična za svaku zemlju i posvećena je postavljanju nacionalnih ciljeva, politika i planova od strane država članica, na temelju čega Europska komisija izrađuje specifične preporuke koje potom podliježu dogovoru, odobravanju i konačnom usvajanju od strane institucija Europske unije. S obzirom na prethodnu fazu, države članice pripremaju nacionalne programe reformi i programe stabilnosti koje podnose Europskoj komisiji. Nacionalni reformski programi su dokumenti koji utvrđuju nacionalne strategije gospodarskog rasta, zapošljavanja i uključenosti koje bi države članice trebale provoditi tijekom sljedećih 12 do 18 mjeseci. Europska komisija u svibnju ocjenjuje navedene programe te izdaje specifične preporuke koje određuju smjer razvoja politika koje bi države članice trebale poduzeti. O njima raspravljaju i konfiguracije Vijeća EU-a za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravstvo i potrošačka pitanja, gospodarske i financijske poslove i konkurentnost. Nakon dogovora među tim sastavima, Europsko vijeće odobrava specifične preporuke, a zatim ih usvaja Vijeće EU-a na svojem sastanku u srpnju. Na posljetku, od zemalja članica se očekuje da u fazi provedbe priznaju i uzmu u obzir specifične preporuke u svojim nacionalnim procesima. Tijekom ove faze od 19 zemalja EU članica europodručja se zahtijeva da Europskoj komisiji, zaključno s 15. listopada, dostave nacrt proračunskog plana za sljedeću godinu. Do kraja studenoga, na temelju primljenih nacionalnih nacrti proračunskih planova, Komisija izdaje mišljenje. Uz taj složeni proces koordinacije politika, horizontalni odnosi između institucija EU i vertikalnih odnosa zemalja članica EU postaju vidljivi (Milana, 2020: 105-109; u Milana i dr. (ur)).

Praćenje i regulacija politika koja se odvija kroz specifične preporuke započinje postavljanjem ciljeva na razini EU-a, na koje države članice reagiraju u nacionalnim programima reformi, nakon čega slijede ocjene na razini EU-a (npr. u izvješćima o napretku). Te ocjene čine osnovu specifičnih preporuka koje preporučuju kako bi zemlja trebala ili mogla poboljšati svoje rezultate. Mehanizmi koordinacije na kojima se temelje specifične preporuke međusobno se isprepliću jer politička pitanja ne pripadaju isključivo jedinstvenom instrumentu koordinacije iz razloga što se specifične preporuke ne donose na jednaki način, odnosno nemaju jednako polazište i pravnu osnovu. Neke preporuke se donose na temelju Pakta o stabilnosti i rastu, te Procedure makroekonomskih neravnoteža i one imaju slične postupke koordinacije, dok se neke donose na temelju otvorene metode koordinacije. Iako Pakt o stabilnosti i rastu i makroekonomske neravnoteže imaju slične postupke koordinacije, glavna je razlika u tome što imaju preventivni i korektivni dio. Pakt o stabilnosti i rastu se sastoji od strožeg praćenja,

uključujući dodatne zahtjeve kao što je pisanje dodatnih izvješća. Postupcima makroekonomske neravnoteže izriču se novčane kazne za trajnu neusklađenost. Stoga neke specifične preporuke imaju više prisilnih elemenata ako se temelje na njima. Ostale preporuke imaju „meko“ polazište, što se odnosi na otvorenu metodu koordinacije zaposlenja (Bekker, 2020: 115). Otvorena metoda koordinacije u Europskoj uniji predstavlja oblik „mekog“ zakona koji služi za donošenje politika, ali u isto vrijeme ne zahtijeva od država Europske unije da uvedu izmjene u svoje zakone. Prije se otvorena metoda koordinacije odnosila samo na politike zapošljavanja, dok danas djeluje na područjima zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja, mirovinskog sustava i zdravstva (<https://www.tilde.com/>, 2022).

Europski semestar je važna odrednica samog procesa stvaranja, razvoja i unaprjeđenja javnih politika u državama članicama EU, stoga je iznimno bitno obratiti pažnju na njega. U knjizi *EU Socio-Economic Governance in Central and Eastern Europe* istražuje se utjecaj Europskog semestra na nacionalnu politiku zapošljavanja na području Srednje i Istočne Europe, te se razmatra odnos sklonosti Europske unije i odgovora nacionalnih politika na prijedloge Europske unije, čime se prati u kojoj se mjeri politička promjena može pripisati utjecaju europskog semestra. Kako u samom zaključku piše:

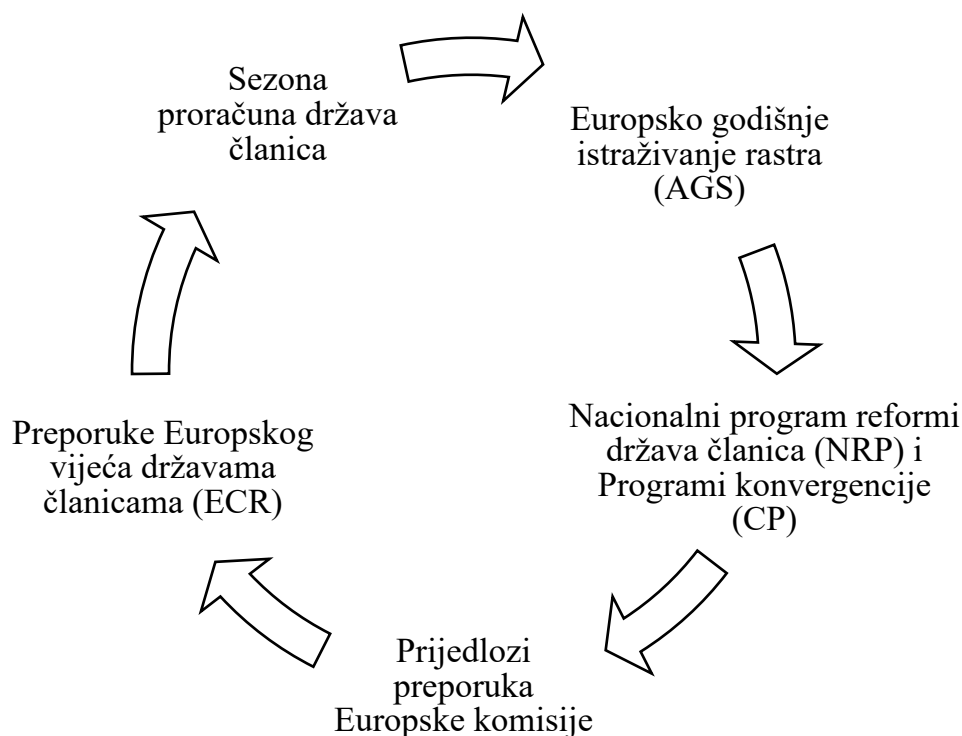
„Semestar je stvorio znatan vanjski pritisak u području zapošljavanja zemalja SIE. Empirijski nalazi upućuju na nekoliko zaključaka o utjecaju semestra na politiku zapošljavanja u zemljama središnje i istočne Europe. Uvođenjem semestra jedna struja u literaturi uočila je veću integraciju gospodarske i socijalne koordinacije/koordinacije zapošljavanja te njihovo očvršćivanje. Druga struja je pak ustvrdila kako je došlo do intenziviranja multilateralnog nadzora što dovodi do većeg potencijala za učenje i prijenos politike. Utjecaj semestra u velikoj se mjeri osjeća samo neizravno na domaćem terenu, tj. samo onda kada utjecajni domaći akteri mogu okvir prilagoditi postojećem političkom programu. Semestar se često zlorabio jer domaći akteri obično prilagođavaju značenje i/ili reinterpreteraju prijedloge EU-a“ (Munta, 2021: 211-214).

Osim toga, rad Andersa Hentschela *Social Policy Coordination within the European Semester: EU Impetus and Domestic Responses* ističe vezu između koordinacije socijalne politike Europske unije i gospodarskog upravljanja. Također, kod analize Europskog semestra važno je naglasiti uloge institucija Europske unije, što je vidljivo u članku *Deciding on European Semester: the European Council, the Council and the enduring asymmetry between economic and social policy issues* kojeg su napisali Adina Maricut i Uwe Puetter. Ovaj članak je bitan iz

razloga što istražuje asimetričan odnos gospodarskih i socijalnih aspekata u okviru Europskog semestra ispitivanjem uloga Europskog vijeća i Vijeća u razdoblju od 2010. do 2016. godine. Na temelju teorije novog intergovernmentalizma, povezuju asimetriju s neujednačenim razvojem koordinacijske infrastrukture, posebice s različitim stupnjem u kojem su ključna politička pitanja predmet neformalnog političkog dijaloga.

Specifične preporuke Europske unije se donose upravo unutar okvira Europskog semestra. One se mogu mijenjati iz godine u godinu i mogu se razlikovati od zemlje do zemlje. Kako ističe Bekker (2020): „Iako bi se nacionalne vlade mogle suočiti s višim ili nižim razinama pritiska za provedbu reformi po uzoru na specifične preporuke, semestar nije centralizirani oblik hijerarhijskog upravljanja niti je međuvladina vježba. Semestar oscilira negdje između. To znači da analitički okviri koji se koriste samo pristupom „odozgo prema dolje” i pristupom „odozdo prema gore” mogu biti prestatični ili nepotpuni“ (Bekker, 2020: 115-116).

Slika 1. Ciklus Europskog semestra

Izvor: izrađeno prema Drumaux i Joyce (2015)

Kada se razmotre dosadašnja istraživanja vidljivo je kako postoje dokumenti Europske unije i zemalja članica koje opisuju na koji je način socijalna politika implementirana u postojeći politički okvir. Također, postoji nekoliko istraživanja na temu specifičnih preporuka i njihovog

značaja unutar europskog semestra. Najvažniji članak za razumijevanje analiziranja specifičnih preporuka Europske unije je istraživanje koje su proveli Haas, D'Erman, Schulz i Verdun (2019) koji su osmislili novu klasifikaciju područja politike kako bi mogli razvrstati specifične preporuke. U tome članku navode kako jedna specifična preporuka može pripadati nekoliko kategorija koje bi trebale biti jasno razgraničene ako je riječ o različitim politikama. Osim toga, postavili su dobre temelje za kvantitativnu analizu sadržaja koja se koristi i u ovome radu. Samo godinu dana kasnije, ista grupa analitičara iskoristila je članak u kojem su napravili razgraničenje kvantitativne analize specifičnih preporuka i razmatrali su ekonomsku i monetarnu uniju putem specifičnih preporuka Europske unije. U istraživanju su otkrivali kako bi se koordinacija politike EU mogla poboljšati uključivanjem dodatnih informacija o procesu formuliranja specifičnih preporuka, kao što su uloga Vijeća EU-a i interakcija između dionika država članica i institucija EU-a, što bi moglo povećati utjecaj koji europski semestar ima na oblikovanje nacionalnih reformi (Haas, D'Erman, Schulz, Verdun, 2020: 237-344).

Paul Copeland (2019) se socijalnom politikom pozabavio u svojoj knjizi gdje je pokušao objasniti analizu utjecaja krize u eurozoni na europsku socijalnu dimenziju od 2010. godine, te se usredotočuje na kretanja u pet područja politike: zapošljavanje, siromaštvo i socijalna isključenost, mirovine, plaće i zdravstvo. Ona kombinira izvorni empirijski materijal i koristi jedinstveni teorijski pristup za analizu. Ova je knjiga prikaz usporedbe empirijskog izvornog materijala i novog teorijskog pristupa kako bi se analizirala koordinacija unutar Europske Unije, te utjecaj iste na politike i preporuke prema državama članicama. Također, postoje i istraživanja domaćih autora, poput Marija Munte (2021), koji je u knjizi prikazao utjecaj Europskog semestra na nacionalnu politiku zapošljavanja u četiri države Istočne i Srednje Europe, te je prikazao na koji način Europski semestar utječe na tržište rada i zapošljavanje. Osim navedenog, uočljivo je kako je poveznica između Europskog semestra i specifičnih preporuka istraživano područje, no sama priroda specifičnih preporuka i nije toliko. Ovaj rad nastoji pridonijeti tome slabo istraženom području.

2.2. Europska socijalna politika

Socijalna politika ima širu i užu definiciju. Ovaj rad se bavi socijalnom politikom u širem smislu, što obuhvaća različita područja kao što su održavanje prihoda, razvoj mirovinskog sustava, zdravlje, dobrobit djece, obiteljska politika, stanovanje, zapošljavanje, usluge za

određene populacije, kao što su starosne, žene i osobe s invaliditetom te obrazovanje, društveni i gospodarski razvoj.

Socijalna politika je glavna okosnica ovoga istraživanja, a zapravo predstavlja „organiziranu djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi, te, općenito unapređivanje socijalne dobrobiti građana. Socijalna politika u svom djelovanju polazi od društvenih vrijednosti kao što su solidarnost, socijalna pravda, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija“ (Puljiz, 2005: 4).

Na europskoj razini, u početku razvoja socijalne dimenzije u EU, ona je bila vođena logikom uspostavljanja tržišta (*market-making*), odnosno, socijalna politika EU je bila u službi što veće ekonomske učinkovitosti stvaranja slobodnog protoka radnika i roba na jedinstvenom tržištu. Kako se sama EU razvijala, tako se razvijala i socijalna dimenzija EU. Naime, s vremenom je na dnevni red EU-a dolazilo pitanje ispravka tržišnih neuspjeha odnosno korektivna uloga socijalne politike u pružanju solidarnosti i sigurnosti radnika. Prema Falkner (2016) socijalna politika zapravo leži na tri stupa. Prvi stup predstavlja radno pravo i sigurnost na radu. Drugi stup predstavlja otvorena metoda koordinacije. Treći stup ima dva kraka. Prvi krak je Europski socijalni fond, dok je drugi krak europsko socijalno partnerstvo. Europski socijalni fond je jedan od europskih strukturnih i investicijskih fondova čiji je cilj jačanje zapošljavanja i pravednije životne mogućnosti. To je instrument koji Europska unija koristi kako bi pomogla ljudima kod zapošljavanja, integracije u društvo i poboljšanje životnog standarda (fi-compass.eu, 2021). Europsko socijalno partnerstvo predstavlja socijalni dijalog među organizacijama poslodavaca na razini Europske unije i sindikatima radnika.

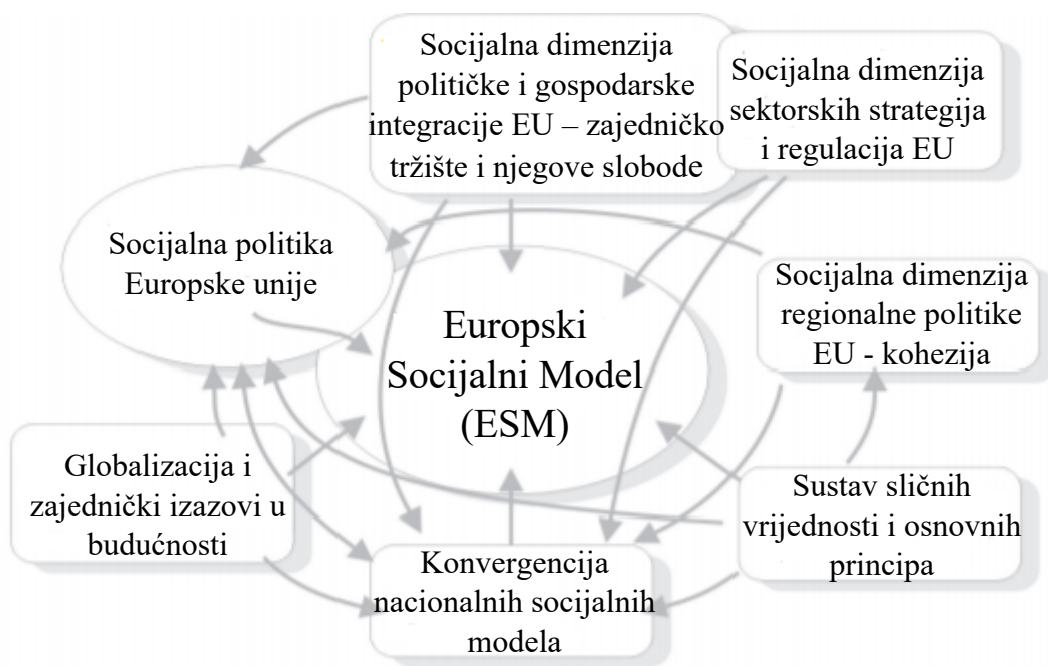
Kada se procjenjuje razvoj socijalne politike na razini EU, postoje prema Falkner (2016) četiri kriterija. Prvi kriterij je zatvaranje određenih nedostataka u pravu na rad koji su se dogodili zbog stvaranja jedinstvenog tržišta, dok se drugi kriterij koristi za procjenu jaza između prijedloga Komisije i zakonodavstva Vijeća EU. Treći kriterij je djelovanje za smanjenje nacionalnih socijalnih standarda koji su uzrokovani socijalnim *dumpingom*, odnosno „praksom u kojoj radnici imaju plaćene radne i životne uvjete koji su ispod standarda u usporedbi s onima koji su određeni zakonom ili kolektivnim ugovorima na relevantnom tržištu rada ili na drugi način prevladavaju na tom tržištu“ (ec.europa.eu, 2021). Posljednji kriterij je mali stupanj nadnacionalnog socijalnog poretka (Falkner, 2016: 310-322). Sama socijalna politika je uvijek bila predmet istraživanja i polemiziranja, no sami pokušaji promjene segmenata socijalne

politike su često u drugome planu, iz razloga što se smatralo kako ona nije toliko bitna za neke utjecajnije države poput Francuske i Njemačke koje vode primat nad dnevnim redom u Europskoj uniji (Graziano, Hartlapp, 2018: 1496-1498). Priroda socijalnih politika je često bila tema rasprava iz razloga što je to područje raznolikih nacionalnih praksi i tradicija socijalne države.

Uza sve navedeno, bitno je navesti i dodatne metode koordinacije socijalne politike unutar EU. Jedan od njih je i Europski socijalni dijalog koji je bio izmišljen zbog toga što je za neke socijalna Europa bila jedini relevantni rezultat, dok su drugi smatrali kako bi socijalna dimenzija trebala postojati i širiti se samo u onoj mjeri u kojoj je to zaista nužno da integracija europskog gospodarstva postane općenito prihvatljiva. Provodio se u obliku tripartitnog međusektorskog socijalnog dijaloga između europskih skupina poslodavaca i radnika, kao i Europske komisije. Kao rezultat toga, europski socijalni dijalog nije proizašao iz duge povijesti industrijskih interakcija, već iz kratke povijesti pokušaja da se na europskoj razini postigne sporazum o mehanizmima usklađivanja socijalnih potreba. Sami nastanak europskog socijalnog dijaloga doprinio je uključenosti socijalnih partnera u raspravama i kompromisima (Tricart 2020: 93-34; u Vanhercke i dr. (ur)).

Također, u raspravi o europskoj socijalnoj dimenziji često se spominje i tzv. europski socijalni model, a koji predstavlja otvoren i obnovljiv koncept koji potiče i služi provođenju europske politike, kako na nacionalnoj, tako i na nadnacionalnoj razini. To je odgovor na cilj izgradnje socijalno-gospodarski ujednačenih društava. Europski socijalni model smatra se zajedničkom jezgrom socijalnih politika država članica i socijalne politike EU-a. Koncept europskog socijalnog modela sadrži sljedeće elemente: zajedničku jezgru nacionalnih socijalnih država, europsku socijalnu politiku i internalizaciju europskih politika i strategija od strane nacionalnih gospodarstava i zajedničkog odgovora na zajedničke izazove budućnosti (Golinowska i Żukowski, 2009: 13-14). Europski parlament je 2006. godine objavio dokument u kojem su naveli kako se europskim socijalnim modelom u osnovi izražavaju zajedničke vrijednosti jednakosti, nediskriminacije, solidarnosti i preraspodjele kao temelja, s univerzalnim, slobodnim ili priuštivim pristupom obrazovanju i zdravlju, kao i brojnim drugim javnim uslugama koja su od velike važnosti za uspješno moderno gospodarstvo i pravedno društvo. (Europski parlament 2006, str. 11).

Slika 2. Europski socijalni model

Izvor: izrađeno prema Golinowska i Żukowski (2009)

3. DRŽAVE SREDNJE I ISTOČNE EUROPE I SELEKCIJA SLUČAJEVA

U ovome će se poglavlju razmatrati selekcija odabranih država koje će se analizirati kroz segmente objašnjenje u poglavlju ranije. Socijalna politika u Europskoj uniji je oduvijek nailazila na puno problema, a tako je i danas. Danas Europska unija svojim državama članicama daje određene preporuke i smjernice putem Europskog semestra kako bi poboljšale i revidirale svoje socijalne politike. Ovaj rad će se baviti analizom tih preporuka i smjernica Europske unije kako bi se moglo pogledati na koji način se razvijala socijalna politika u određenim državama, te na koje načine se iste preporuke mijenjaju. Fokus ovoga rada je na nekoliko država Srednje i Istočne Europe iz razloga što bi široka analiza svih država članica Europske unije izlazila iz okvira ovoga rada, te zato što zahtjeva značajno duži istraživački proces. Točnije, naglasak je na analizi sadržaja specifičnih preporuka prema četiri države: Hrvatskoj, Sloveniji, Estoniji i Češkoj. Razlog odabira ovih država je upravo taj što svaku od tih država, unatoč sličnom komunističkom nasljeđu, karakterizira priklonjenost različitim režimima socijalnog kapitalizma. Izbor država je zanimljiv zbog razlika u socioekonomskim modelima zemalja Središnje i Istočne Europe. Socijalna raznolikost je u ovome radu važna za analizu učinka europskog semestra zbog političke tradicije i institucionalne prakse koje imaju utjecaj u provedbi smjernica i preporuka EU-a. Zbog činjenice da su politički utjecaji post-tranzicijskih zemalja, kao što su zemlje Srednje i Istočne Europe, dinamični i višeslojni, one se ne uklapaju u postojeće idealističke tipologije socijalnih država. Umjesto toga, neke zemlje Srednje i Istočne Europe imaju tendenciju približavanja liberalnom ili koordiniranom društveno-gospodarskom režimu (Munta, 2021: 64-65), međutim ne mogu se jednostavno svrstati u postojeće idealtipske režime.

U skladu s navedenim, bitno je navesti socijalne režime koji će biti kriterij za odabir zemalja koje će se obrađivati u ovome radu. Gosta Esping-Andersen je 1990. godine napisao knjigu *The Three Worlds of Welfare Capitalism* u kojoj navodi tri tipa socijalnih režima: konzervativni, liberalni i socijalno-demokratski. Konzervativni tip uočavamo u zemljama kao što su Austrija, Francuska, Njemačka i Italija. Ovdje je povijesno korporatističko-statutarno nasljeđe nadograđeno kako bi poslužilo novoj postindustrijskoj strukturi klasa. U tim konzervativnim i snažnim „korporatističkim” državama blagostanja, liberalna opsesija s tržišnom učinkovitošću i komodifikacijom nikada nije bila prepoznata. U konzervativnim režimima veliki utjecaj ima i Crkva zbog čega se takvi tipovi najčešće zalažu za očuvanje

tradicionalne obiteljske pripadnosti (Esping-Andersen, 1990: 27). Drugi tip koji se opisuje je liberalni, odnosno liberalna socijalna država. U njoj Esping-Andersen vidi dominaciju pomoći, skromnih univerzalnih transfera i planova socijalnog osiguranja. Tradicionalne, liberalne radno-etičke norme uvelike ometaju rast socijalnih reformi u ovom pristupu. Zauzvrat, država aktivno ili pasivno preferira tržište subvencioniranjem privatnih socijalnih programa. Kao rezultat toga, takav režim ublažava učinke dekomodifikacije, učinkovito sadrži obilje socijalnih prava i uspostavlja sustav stratifikacije temeljen na kombinaciji relativne jednakosti siromaštva među onima koji primaju vladinu pomoć, diferenciranu dobrobit većine na tržištu i grupno-politički dualizam (Esping-Andersen 1990: 26-27). Treći tip socijalnih režima, odnosno, države blagostanja, je socijalno-demokratski. Kod ovog je tipa socijalna demokracija bila dominantna sila socijalne reforme. Umjesto toleriranja dualizma između države i tržišta, između radne klase i srednje klase, socijaldemokrati su se zalagali za socijalnu državu koja bi promovirala jednakost najviših standarda, a ne jednakost minimalnih potreba kao drugdje (Esping-Andersen, 1990: 27).

Za razliku od Esping-Andersena koji je usredotočen na ravnotežu snaga između različitih slojeva u društvu, Castles (1993) u svome pristupu traži šira jezična, povijesna i kulturna objašnjenja za razlike u ishodima politike među zemljama. Klasifikacije Esping-Andersena i Castlesa usredotočuju se na socijalne aspekte šireg pojma europskoga socijalnog modela koji uključuje i normativne rasprave o zajedničkim vrijednostima, pravima državljanstva te politikama zapošljavanja i rada uz prakse i ishode socijalne skrbi. Tipologiju država blagostanja je izradio i Bonoli koji nadilazi vrste i razrede socijalnih država i umjesto toga primjenjuje dvodimenzionalnu klasifikaciju koja obuhvaća količinu i način pružanja socijalne skrbi. Razlikuje države ovisno o njihovoj razini potrošnje i tome gdje se nalaze na bismarckijansko-beveridgevskom kontinuumu, koji se temelji na povijesnom razvoju moderne socijalne države u zapadnoj Europi. Bismarckijanske socijalne politike koriste mehanizme socijalnog osiguranja za pružanje naknada zaposlenicima vezanih za prihode. Pravo je uvjetovano zadovoljavajućom evidencijom o zaposlenosti i doprinosima, a financiranje se uglavnom temelji na doprinosima poslodavaca/zaposlenika. Beveridgevsku socijalnu politiku karakterizira opće pružanje naknada s pravom koje se temelji na boravku i/ili potrebi. Naknade su obično fiksna stopa i financiraju se općim oporezivanjem. Bonoli (1997) zatim koristi udio financiranja doprinosa kao mjeru približavanja bismarckijanskom tipu. Kada se izvor doprinosa kombinira s razinom potrošnje, izrađuju se četiri modela socijalnih država:

beveridgevski s visokom potrošnjom, beveridgevski s niskom potrošnjom, bismarckijanski s visokom potrošnjom, i bismarckijanski s niskom potrošnjom.

Još jedan od načina za razmatranje vrsta ili modela socijalnih režima jest pristup Maurizia Ferrere koji je smatrao da postoje: „1. visoko fragmentirani i “korporativni” sustav održavanja dohotka, koji otkriva značajnu unutarnju polarizaciju: vrhunac velikodušnosti (primjerice u slučaju mirovina) praćenu velikim rupama u zaštiti; 2. odlazak iz korporativne tradicije na polju zdravstvene zaštite i ostvarenje (barem djelomično) nacionalne zdravstvene službe, zasnovane na univerzalističkim načelima; 3. niski stupanj državne penetracije u socijalno područje i visokotolerirana mješavina javnih i privatnih subjekata i institucija; 4. perzistencija klijentelizma i oblikovanje – u nekim slučajevima – prilično razvijene “patronske mašinerije” u selektivnoj distribuciji novčanih naknada“ (Abrahamson, 2000: 87).

Osim navedenih tipologija i načina razvrstavanja zemalja, bitna je i tipologija koju je izradio Menno Fenger u članku *Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology*. Naime, on je svoju tipologiju temeljio na kritici Esping-Andersenove tipologije, te je prikazao kako neke zemlje doista mogu biti svrstane u tu „idealnu tipologiju“ dok je većina država Srednje i Istočne Europe zapravo kombinacija dvaju ili više režima. Fenger je svoje režime podijelio na konzervativno-korporatistički tip, socijalno-demokratski tip, liberalni tip, bivši SSSR, postkomunistički europski tip i države blagostanja u razvoju. U konzervativno-korporatistički tip pripadaju države Južne Europe poput Austrije, Belgije Francuske, Njemačke koje imaju nisku participaciju žena, koje se oslanjaju na socijalne doprinose umjesto poreza, te imaju umjerenu preraspodjelu dohotka i prilično visoku stopu nezaposlenosti. Socijalno-demokratski tip Fenger još naziva i Skandinavskim tipom koji ima visoke poreze, visoku preraspodjelu dohotka, visoku participaciju žena, visoku razinu materijalne dobrobiti, te visoku razinu povjerenja među građanima. Liberalni tip Fenger naziva i anglosaksonskim tipom, a njega karakterizira niska razina ukupnih izdataka države, visoka razina nejednakosti i niska razina izdataka za socijalnu zaštitu. Četvrti tip su zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza i on predstavlja postkomunističku podvrstu koja nalikuje konzervativno-korporativnom tipu, no razlikuje se u socijalnoj situaciji i razini povjerenja u te zemlje. Potom slijede postkomunističke europske države koje nalikuju zemljama bivšeg SSSR-a, a najveća razlika je ekonomski razvoj, odnosno veći ekonomski rast i inflacija, te je ovaj tip zemalja više egalitaran. Na posljetku Fenger predstavlja tip država blagostanja u razvoju u kojem se nalaze države koje se još razvijaju u smjeru socijalnih država (Fenger, 2007:23-25). Po Fengerovoj tipologiji Češka, Hrvatska i

Slovačka spadaju u postkomunistički europski tip, dok Estonija pripada državama bivšeg SSSR-a. No, smatram kako Fengerovu podjelu zdravo za govo iz razloga što se kod Češke, Hrvatske i Slovačke, iako nedvojbeno dijele neka zajednička obilježja i karakteristike, manifestiraju utjecaji različitih socijalnih režima, tradicija i trendova.

Kada se sagledaju postojeća istraživanja mogućih modela socijalne države, vidljivo je kako ne postoje određene definicije kojima bi se striktno odredili okviri socijalne države. U ovome radu modeli socijalne države, koji će biti predstavljeni kroz četiri odabrane države, biti će temeljeni na nekoliko navedenih istraživanja. Stoga, modeli socijalne države koje su bile jedan od kriterija za odabir država su sljedeći:

1. Socijaldemokratski model – može se nazvati i Nordijski model; njega karakteriziraju visoki porezi, visok stupanj preraspodjele dohotka, visoka razina sudjelovanja žena na tržištu rada, visok životni standard i građana s visokom razinom povjerenja u njihov javni sustav (Danska, Norveška, Island, Finska i Švedska)
2. Konzervativni/korporativni model – glavne karakteristike su niska razina sudjelovanja žena na tržištu rada, ovisnost o socijalnim doprinosima umjesto o porezima, umjerena preraspodjela dohotka i viša razina nezaposlenosti, posebno u zemljama južne Europe (Austrija, Belgija, Njemačka, Grčka, Italija, Malta, Cipar, Turska, Luksemburg, Nizozemska, Španjolska i Portugal)
3. Anglosaksonski model – liberalni model; karakteriziran putem niske razine ukupne državne potrošnje, visoke razine nejednakosti i niske razine rashoda za socijalnu zaštitu. (Švicarska, Ujedinjena Kraljevina i Irska)
4. Model bivšeg SSSR-a. – sličan konzervativnom modelu u odnosu na ukupnu državnu potrošnju, najveće su razlike u kvaliteti života i razini povjerenja u javni sustav (Bjelorusija, Estonija, Latvija, Litva, Rusija i Ukrajina)
5. Model postkomunističke Europe – kvaliteta života veća je nego u prethodnoj skupini, a sustav je ravnodušniji, s druge strane, one predstavljaju umjereniju razinu gospodarskog rasta i inflacije nego u zemljama povezanim s prethodnim modelom (Bugarska, Hrvatska, Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka).
6. Modeli socijalnih država u procesu razvoja – odnosi se na zemlje koje su još uvijek u procesu sazrijevanja svojih socijalnih država, njihovi programi državnih potpora i pokazatelji kvalitete života ispod su onih u prethodno spomenutim skupinama, visoka razina smrtnosti novorođenčadi i niska očekivana životna dob odraz su teških socijalnih

situacija u tim zemljama (Gruzija, Rumunjska i Moldavija) (<http://www.learneurope.eu/index.php?cID=300>).

Ako pogledamo ovaj način razvrstavanja država u socijalne države, možemo vidjeti kako čak tri od odabrane države spadaju pod isti model, a to je model postkomunističke Europe. Iako po ovoj podjeli spadaju u jednaki model, načini upravljanja socijalnom politikom ponešto razlikuju. Također, iako su sve tri države proizašle iz komunističkih sustava i baštine naslijeđe komunizma, imaju različite ciljeve zadane za budućnost.

3.1.1. Češka

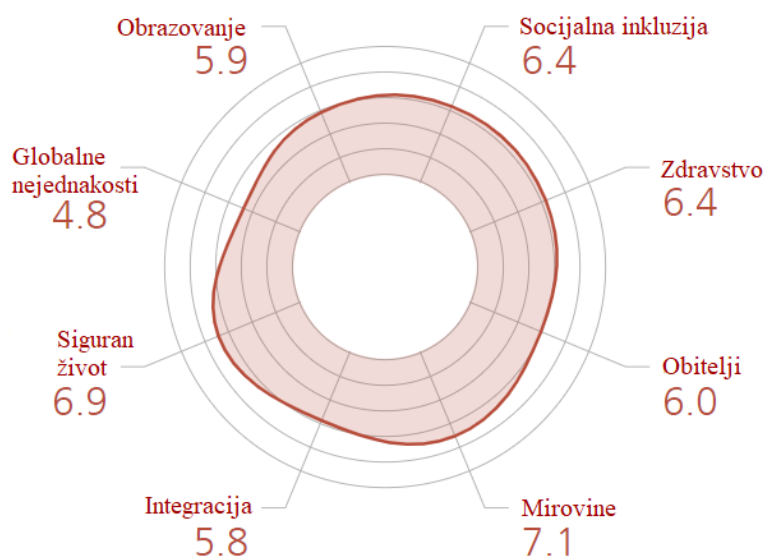
Prva država koja je odabrana za analizu u ovome radu je Češka. Češka se na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće prvi puta pozabavila socijalnim problemima. Pod utjecajem Bismarckove Njemačke 1888.-1889. godine usvojena je „Taaffe reforma“ koja je uključivala zdravstveno osiguranje od nezgode, zdravstveno osiguranje radnika i zaštitu radnika. Primarni cilj bio je umiriti radikaliziranje masa i namamiti potencijalne pristaše Socijaldemokratskog pokreta. Međuratna demokratska Čehoslovačka do 1925. godine bila je jedna od rijetkih europskih država sa složenom socijalnom politikom. Nakon drugog svjetskog rata, Čehoslovačka vlada slijedila je predratni zakon i 1948. usvojila novi Zakon o socijalnom osiguranju, promjenu stila Beveridgea¹ u odnosu na postojeću tradiciju, što je potkopalo rane pokušaje da se značajno promijeni bismarckijanska shema² (Ripka i Mareš, 2009:101-102; u Schubert i dr. (ur)). Češka kao država blagostanja, odnosno njen socijalni režim, je doživio mnoge reforme i promjene

¹ Beveridgevski sustav dobio je ime po Williamu Henryju Beveridgeu, koji je 1942. godine britanskom parlamentu predstavio sveobuhvatno izvješće o socijalnoj politici. U izvješću su izneseni konkretni prijedlozi za uspostavu sveobuhvatnog sustava socijalnog osiguranja koji uključuje integraciju oblika socijalnog osiguranja, uspostavu opće zdravstvene skrbi, uključujući osiguranje od nezgoda na radu, uvođenje obiteljske pomoći, održavanje visoke i stabilne stope zaposlenosti te zaštitu od masovne nezaposlenosti. Ti prijedlozi bili su temelj poslijeratne britanske sheme socijalnog osiguranja. Sustav Beveridge obuhvaća cjelokupno stanovništvo, primarno se financira iz državnog proračuna i zahtijeva jednoobrazne, paušalne doprinose (IFO, 2008: 70).

² Bismarckijanski sustav potječe od njemačkog kancelara Otta von Bismarcka, koji je uvođenjem zakonskog zdravstvenog osiguranja 1883. godine u Njemačkoj otvorio put sveobuhvatnom sustavu socijalnog osiguranja. Bismarckov cilj bio je suprotstaviti se socijalnim nemirima i socijalizmu, ali i gospodarski oslabiti dobrovoljno socijalno osiguranje sindikata. Bismarckov sustav karakterizira to da su osiguranici zaposlenici, da je financiranje putem doprinosa, određeno prema dohotku, te da se doprinosi koje treba platiti temelje na plaćama. Dakle, cilj Bismarckovog sustava je osigurati životni standard, dok je Beveridge sustav usmjeren na osiguravanje osnovne razine socijalne sigurnosti za najugroženije. (IFO, 2008: 60-70).

nakon 1948. godine, no u razdoblju od 2007. do 2013. godine se on paradoksalno mijenja. Ono što predstavlja paradoksalnu promjenu je priroda restrukturiranja. Prvi paradoks je čvrsta suprotnost između relativne skromnosti političkih reformi i snage javnog odgovora, što ilustrira uspon novih aktera. Drugi je paradoks da je, suprotno očekivanjima, Češka doživjela sve veću koaliciju civilnog društva protiv neoliberalnih napada na socijalna prava, uključujući saveze novoutemeljenih radikalnih skupina, tradicionalnijih društveno demokratskih skupina i bivših komunističkih snaga. Treće, skup mjera koje se obično ubrajaju u neoliberalne reforme uključuje antipaternalističke elemente koji povećavaju prava marginaliziranih skupina i skupina koje su izložene društvenim rizicima, kao što su roditelji s dojenčadi, klijenti koji se oslanjaju na socijalne usluge ili mentalno osporene osobe. Četvrto, najparadoksalniji je aspekt neusklađenost retorike prosvjednog pokreta s naglaskom na uklanjanje sustava socijalne skrbi koji je štetan za većinu stanovništva, odnosno da je redistributivna politika još uvijek vrlo učinkovita kada je riječ o smanjenju siromaštva ili održavanju relativno jednake raspodjele dohotka. Iako se nezaposlenost zbog vanjske gospodarske krize smatra jednom od najvećih prijetnji, demografski izazovi ne doživljavaju se kao hitni trendovi, a starenje bi u kombinaciji s niskom produktivnošću moglo biti znatno alarmantnije. (Ripka i Mareš, 2016: 105-106; u Schubert i dr. (ur)). Osim svega navedenog, bitno je naglasiti kako Češka u svojoj socijalnoj politici njeguje i problematiku romske manjine koji su u teškim socijalnim i gospodarskim situacijama. Njihovu situaciju karakterizira visoka nezaposlenost, ovisnost o naknadama za socijalnu pomoć, loše stambeno stanje, nezadovoljavajuće zdravstveno stanje i mnogo drugih faktora (Ripka i Mareš, 2009:116; u Schubert i dr. (ur)). Kada se sagleda cjelokupna slika socijalnog režima Češke možemo vidjeti kako se problemi češke socijalne države preklapaju sa problemima država Srednje i Istočne Europe. Iako se pokušava odmaknuti od tog postkomunističkog režima uvođenjem reformi koje podsjećaju na liberalni tip socijalnog režima, ipak isključenost romske zajednice, te veliki problemi u osnovnim stupovima socijalne politike i dalje pokazuju kako je Češka transformacija zapravo neuspješna. Na slici niže vidljivo je trenutno stanje socijalne politike u Češkoj danas koje je napravljeno putem kombinacije kvalitativnih procjena stručnjaka iz zemalja i kvantitativnih podataka prikupljenih iz službenih izvora.

Slika 3. SGI prikaz socijalne politike u Češkoj danas

Izvor: https://www.sgi-network.org/2020/Policy_Performance/Social_Policies

3.1.2. Estonija

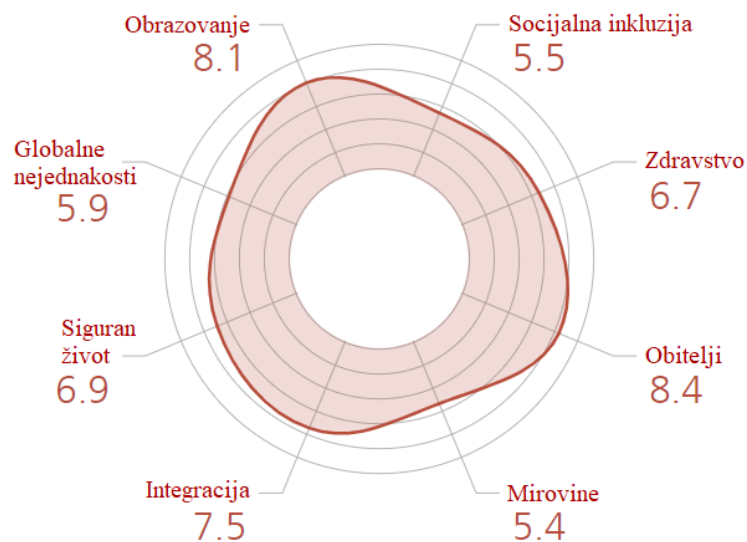
Za razliku od socijalne politike Češke, u Estoniji se socijalna politika počela razvijati sredinom 19. stoljeća kada je stvoren prvi pravni temelj za društvenu pomoć usmjerenu na zajednicu, a to je bio Zakon o poljoprivredi kojim je ruralna zajednica bila odgovorna za pružanje socijalne pomoći na svom teritoriju za potrebite. Međutim, suvremeni sustav socijalne zaštite u Estoniji osnovan je tek šezdesetih godina nakon osnivanja neovisne Republike Estonije. Od 1918. do 1949. godine država je uspjela uspostaviti mirovinski, zdravstveni, sustav zaštite radnika, sustav socijalne pomoći i stanarskog sustava koji su organizirali i financirali državne i lokalne općine. Nakon ulaska Estonije u Sovjetski Savez 1940. godine, ukinuti su svi estonski zakoni i umjesto toga uveden je sovjetski pravni sustav sa sovjetskom socijalnom politikom. Sustav socijalne zaštite pod socijalističkim režimom bio je financiran uglavnom doprinosima poslodavaca. Postojala je sveobuhvatna socijalna zaštita temeljena na punom zapošljavanju, a dodatne ciljane usluge često su bile na razini poduzeća. Bivši državni-socijalistički sustavi osigurali su starosne mirovine, relativno velikodušnu socijalnu skrb, subvencije za stanovanje i osnovna dobra. Ograničen je naglasak stavljen na novčane transfere i veći naglasak na usluge kao što su besplatna medicinska skrb i besplatno obrazovanje za sve.

Trenutačna socijalna politika u Estoniji vuče korijene iz više izvora: nasljeđe prošlosti, prevladavajuće desničarsko upravljanje iz 1990-ih, pouke naučene iz nordijskih kultura skrbi, smjernice Europske unije, prisutnost međunarodnih agencija. Elementi iz prethodnog sustava, kao što su prevalencija doprinosa poslodavaca u financiranju socijalne politike ili relativno razvijen sustav skrbi za djecu, i dalje su obilježja postojećeg estonskog sustava socijalne zaštite. Povijesno nasljeđe također je oblikovalo glavnu percepciju o ravnopravnosti svih ljudi i ulogi Vlade u osiguranju egzistencije svih ljudi. Proporcionalni porezni sustav, uklanjanje subvencija i znatno opadanje univerzalnih shema te uvođenje metoda kojima se ispituje količina i način socijalne pomoći glavni su ishodi provedbe liberalne ideologije. Međutim, unatoč općem imidžu liberalne politike Estonije, analize pokazuju bitnu različitost u različitim područjima socijalne politike. U vrijeme kada je jednakost bila prevladavajuća javna vrijednost u procesu formiranja većine područja socijalne politike, obrazovna politika i zdravstvo uglavnom su bili vođeni argumentima djelatnosti i kvalitete. Druge analize pokazuju da je u vrijeme kada je većina ljudi vjerovala u opću samoodgovornost postojala i snažna očekivanja državne intervencije. Regionalni susjedi i česti kontakti sa skandinavskim zemljama bili su ključni čimbenici u uspostavi sustava socijalne politike nakon pada uspostave Sovjetskog Saveza. Budući da stručnost, znanje i iskustvo s unosima i rezultatima socijalne zaštite praktički nisu postojali u Estoniji, često su se oslanjali na konzultante i iskustvo nordijskih susjeda. Stoga su nordijske tradicije blagostanja bile primijenjene u nekoliko zakonodavnih propisa iz područja socijalne politike. Smjernice EU politike čine niz načela koja su najviše utjecala na današnji estonski sustav socijalne politike, a pitanja društvenog razvoja dobila su više pozornosti u procesu pristupanja EU.

Sustav socijalne zaštite Estonije prošao je kroz brzo i problematično razdoblje socijalne transformacije u posljednjih 20 godina. Glavne promjene u sustavu socijalne zaštite u Estoniji dogodile su se početkom devedesetih godina, a one se odnose na postupnu transformaciju iz univerzalnih shema naknada utemeljenih na statusu u sheme osiguranja utemeljene na nagradama, odnosno shemu u kojoj se naknade dijele prema količini doprinosa sustavu socijalne zaštite. Drugi veliki strukturni zaokret odnosi se na pokušaje povećanja udjela aktivnih društveno-političkih mjera među svim sredstvima socijalne zaštite. Mjere aktivne politike zapošljavanja i centri za aktivaciju nezaposlenih samo su neka od postignuća u tom procesu. Smanjena uloga države u pružanju socijalne sigurnosti, sve veće odgovornosti pojedinaca i obitelji te proširene odgovornosti trećeg sektora dodatna su posebnost razvoja sustava socijalne zaštite u Estoniji. Međutim, Estonija još uvijek ima velik broj siromašnih

ljudi. Glavni izazov kojem će estonski sustav socijalne zaštite vjerojatno biti izložen u budućnosti prvo je povezan sa socijalno isključenim osobama s dugotrajnom ovisnošću o socijalnoj skrbi (Trumm i Ainsaar, 2009:153-168). Na slici niže vidljivo je trenutno stanje socijalne politike u Estoniji danas.

Slika 4. SGI prikaz socijalne politike u Estoniji danas

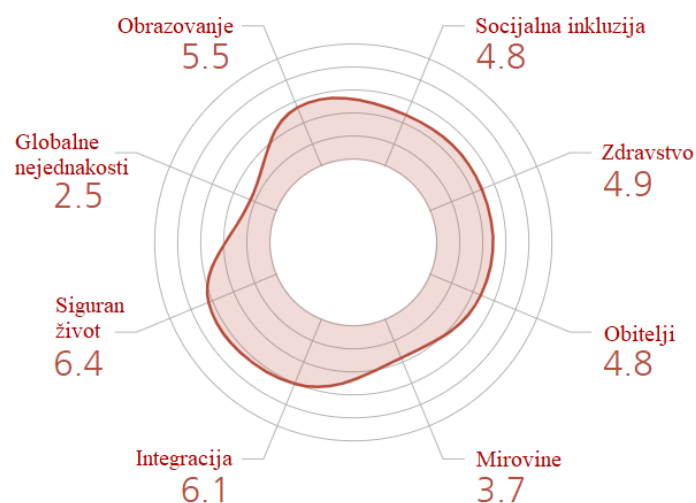
Izvor: https://www.sgi-network.org/2020/Policy_Performance/Social_Policies

3.1.3. Hrvatska

Nakon Češke i Estonije, slijedi Hrvatska, čija država blagostanja najbolje odgovara definiciji hibridnog socijalnog režima koji se sastoji od obilježja kontinentalnog modela socijalnog osiguranja, komunističkog nasljeđa i nedavnih procesa privatizacije, individualizacije i klijentelizma. Bismarckovo nasljeđe služilo je kao važan temelj za razvoj socijalne države u postsocijalističkom razdoblju obilježenom čestim i nekonzistentnim reformama vođenim složenim nizom procesa vezanih uz gospodarsku, političku i socijalnu transformaciju te drugim čimbenicima specifičnim za Hrvatsku kao što su ratne okolnosti, nacionalni i državni građevinski procesi te kasna europeizacija. Socijalna politika bila je suočena sa širokim spektrom socijalnih problema i ograničenim državnim kapacitetima za njihovo rješavanje, te je zbog toga vrlo podijeljena s posebnim interesima u kojima su se neke socijalne skupine mogle mobilizirati i utjecati na javnu agendu i preraspodjelu socijalnih resursa, dok su problemi drugih jedva ušli u politički program (Dobrotić, 2018:237-238; u Schubert i dr. (ur)).

Hrvatska je donedavno prolazila kroz produženu gospodarsku recesiju, što je dovelo do sve većeg pritiska na njezin sustav socijalne skrbi. Hrvatska pripada „istočnoeuropskom” sustavu: neformalne mreže i dalje imaju važnu ulogu, društveni učinak uglavnom se ostvaruje preko neprofitnih institucija, a organizacije obično djeluju pojedinačno. I dalje postoji potreba za mjerama zagovaranja kako bi se promoviralo javno razumijevanje pojmova kao što su socijalne inovacije i socijalno poduzetništvo. Hrvatska socijalna država je imala kontinuirane transformacije koje su okarakterizirane postupnim promjenama. Reforme koje su služile za transformaciju Hrvatske socijalne države se nisu oslanjale na javni konsenzus i politiku utemeljenu na dokazima te su često bile politizirane što je utjecalo na nekoordinirana i nedosljedna rješenja. Česti preokreti u političkoj orijentaciji stranaka na vlasti nisu rezultirali radikalnim zaokretima u ciljevima politike ili reformskim planovima, a detaljan uvid u glavne argumente reformi otkriva više sličnosti nego razlika između različitih političkih opcija u Hrvatskoj. Najveće razlike mogu se uočiti u obiteljskoj politici. Osim toga, postupno su se smanjivala prava radnika, a mirovine, zdravstvena skrb i socijalna pomoć te briga o starijim osobama bili su glavni cilj razmatranja troškovnog ograničenja svojstvenih neoliberalnoj paradigmi. Ipak, premda su neoliberalni argumenti dominirali u raspravama vezanim za reformu socijalne države, teško je tvrditi da su promjene u državi blagostanja odražavale strogu neoliberalnu perspektivu (Dobrotić, 2018:251-252; u Schubert i dr. (ur)). Na slici niže vidljivo je trenutno stanje socijalne politike u Hrvatskoj danas koje je napravljeno putem kombinacije kvalitativnih procjena stručnjaka iz zemalja i kvantitativnih podataka prikupljenih iz službenih izvora.

Slika 5. SGI prikaz socijalne politike u Hrvatskoj danas

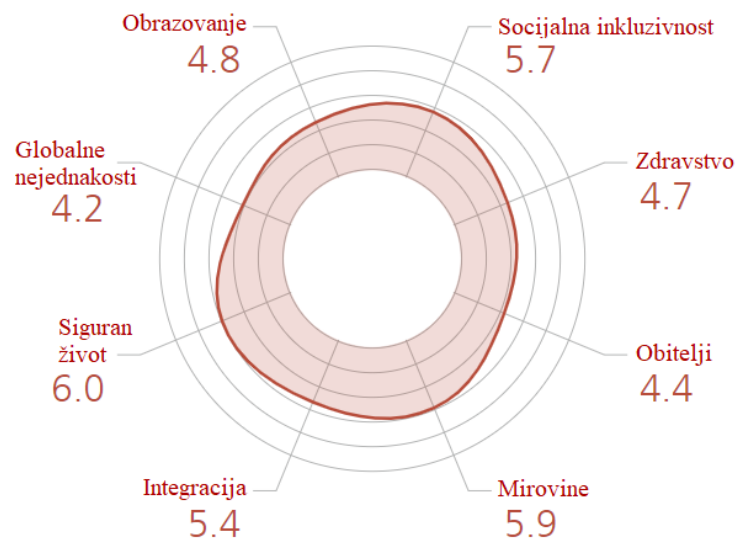

Izvor: https://www.sgi-network.org/2020/Policy_Performance/Social_Policies

3.1.4. Slovačka

Na kraju, dolazimo do Slovačke. Od utemeljenja Čehoslovačke države 1918. do 1992. godine, razvoj slovačkog sustava socijalne skrbi bio je identičan onome u Češkoj. U Čehoslovačkoj je slovački dio zemlje uvijek bio siromašniji, te je u Slovačkoj bila posebno vidljiva povijesna baština socijalizma. Za vrijeme vladavine komunističke partije, socijalna politika u cijelosti je bila financirana iz državnog proračuna. Državni proračun bio je u službi centralizirane paternalističke autoritarne države. Državni paternalizam dao je jamstva relativno jednake socijalne sigurnosti. Nakon pada sovjetskog carstva i uspjeha čehoslovačke baršunaste revolucije ponovno je uvedena demokracija u ovaj dio Srednje Europe. Povrat kapitalizma, privatizacijom i povratom državne imovine te transformacijom iz planiranog u tržišno gospodarstvo promijenio je prirodu države (Hetteš, 2013; prohuman.sk, 2013). Tako je većina radnika bila visoko specijalizirana i više-manje nepripremljena za gospodarsko tržište. Također je za, formiranje i razvoj Slovačke socijalne države bitan postotak romske populacije, koja je desetljećima bivala diskriminirana. Slovačka se suočila sa snažnim izazovima 1993. godine. Bila je primorana provesti gospodarske transformacije i novi tržišno orijentirani sustav socijalne skrbi. U autoritarnom načinu upravljanja, predsjednik Meciar je podigao paternalističko-konzervativnu socijalnu državu, čija izgradnja nije imala veze ni sa zdravstvenim sustavom niti je okončana socijalna pomoć po isteku mandata 1998. godine. Ipak, Meciar je uveo socijalnu državu koja se oslanjala na načelo osiguranja i imala državu kao dominantnog igrača. Današnji slovački sustav socijalne skrbi suočava se s nekoliko problema koji posebno utječu na manje imućno i neaktivno stanovništvo. Neki od glavnih izazova uključuju stabilizaciju sustava mirovinskog osiguranja, demarginalizacija Roma, sprječavanje odljeva mozgova i učinkovitost sustava visokog obrazovanja, veće zapošljavanje i povećanje standarda kvalitete za odabrane socijalne usluge. Mnogi od tih izazova usko su povezani sa značajnim regionalnim razlikama te bi stoga regionalne vlasti trebale igrati važnu ulogu u suočavanju s tim izazovima. To se uglavnom može primijetiti u nezaposlenosti, gdje su regionalne razlike značajne, kao i u regionalnim nejednakostima u prosječnom dohotku što rezultira velikim disparitetom u siromaštvu. Tu je najviša potreba za društveno-političkim djelovanjem. Samo ako buduće vlade uspiju integrirati niže socijalne klase, a posebice romsko stanovništvo, slovački sustav socijalne skrbi mogao bi postati socijalni model u regiji (Wientzek i Meyer, 2009: 462-475, u Schubert i dr. (ur)). Na slici niže vidljivo je trenutno stanje socijalne politike u Slovačkoj danas koje je napravljeno putem kombinacije kvalitativnih procjena stručnjaka iz zemalja i kvantitativnih podataka prikupljenih iz službenih izvora.

Slika 6. SGI prikaz socijalne politike u Slovačkoj danas

Izvor: https://www.sgi-network.org/2020/Policy_Performance/Social_Policies

4. METODOLOGIJA: KVANTITATIVNA ANALIZA SADRŽAJA

Nakon objašnjenja selekcije slučajeva, slijedi metodologija koja uvodi u kvantitativnu analizu sadržaja koju ovaj rad koristi kako bi dobili odgovore na istraživačka pitanja. Analiza sadržaja odnosi se na skup postupaka za sustavnu, ponovljivu analizu teksta. Zapravo je riječ o klasifikaciji dijelova teksta primjenom strukturirane, sustavne sheme kodiranja iz koje se mogu izvući zaključci o sadržaju poruke. Jasnim navođenjem pravila kodiranja i drugih postupaka analiza sadržaja može se replicirati tako da drugi istraživači mogu reproducirati istraživanje. Analiza sadržaja može se provesti kvantitativno, ali i kvalitativno. U ovome radu koristi se kvantitativna analiza sadržaja. Kod ovoga načina analiziranja prvo se započinje sa identifikacijom relevantnih koncepata i, ako je potrebno, formulacijom hipoteza kao odgovora na istraživačko pitanje čime se utvrđuju razlozi istraživanja. Vrlo je bitno obratiti pozornost na postojeća istraživanja i prethodne analize iz razloga što oni služe kao polazište za stvaranje konceptualne osnove samoga istraživanja. Nakon oblikovanja osnove slijedi uzorkovanje koje uključuje identifikaciju i odabir onoga što se analizira, a u ovome radu je riječ o državama Srednje i Istočne Europe, o specifičnim preporukama koje su dane tim državama u vremenskom razdoblju od deset godina. Korak koji slijedi nakon uzorkovanja je razvoj sheme kodiranja (Prilog 1) po kojoj će gledane varijable biti analizirane i svrstavane u određene grupacije. To je proces razvoja pravila klasifikacije kako bi se jedinice za kodiranje dodijelile određenim kategorijama ili konceptima. Dobivena pravila navedena su u šifrniku (Prilog 2) u kojem se navodi kako i što kodirati. Šifrnik pomaže osigurati sustavno i replikabilno kodiranje podataka. Zatim slijedi sami postupak kodiranja (Rose, Spinks, Canhoto 2015: 328-355). Kodiranje se, u ovome radu, odnosi na davanje određenih brojevnih vrijednosti kategorijama koje se proučavaju u sklopu specifičnih preporuka koje je Europska Unija predložila svojim državama članicama.

Kvantitativna analiza sadržaja u ovome radu temelji se na kodiranju pod-preporuka koje se nalaze unutar samih specifičnih preporuka koje državama članicama izdaje Vijeće Europske unije na prijedlog Europske komisije. Naime, ako se pogledaju specifične preporuke, vidljivo je kako većina preporuka u sebi sadrži nekoliko pod-preporuka koje zajedno tvore cjelinu, ali zasebno se odnose na različite stvari. Na primjer, kod specifičnih preporuka za Slovačku iz 2013. godine jedna preporuka glasi: „Pojačati napore za rješavanje visoke nezaposlenosti mladih, na primjer jamstvom za mlade. Poduzeti korake za privlačenje mladih u nastavničku struku i povećati obrazovne rezultate. U strukovnom obrazovanju i osposobljavanju ojačati

pružanje stručnog učenja u poduzećima. U visokom obrazovanju, stvoriti više radno orijentiranih prvostupajskih programa. Poticanje učinkovitog prijenosa znanja promicanjem suradnje između akademske zajednice, istraživanja i poslovnog sektora. Pojačati napore za poboljšanje pristupa visokokvalitetnom i uključivom predškolskom i školskom obrazovanju za marginalizirane zajednice, uključujući Rome“ (Vijeće Europske unije, 2013.). Iz ovoga primjera jer slojevitost preporuka, odnosno umjesto jedne preporuke, ovaj se primjer sastoji od šest zasebnih reformskih zadaća tj. pod-preporuka. Kako bi bila kvalitetnija analiza i samo kodiranje, potrebno je specifične preporuke segmentirati na pod-preporuke.

Kako bi pomnije objasnila kodiranje, objasnit ću kategorije putem kojih sam kodirala preporuke. Prva kategorija je komodifikacija, odnosno dekomodifikacija. Ovaj koncept je preuzet od Paula Copelanda koji je u svojoj knjizi *Governance and the European Social Dimension: Politics, Power and the Social Deficit in a post-2010 EU* odabirao preporuke koje se tiču isključivo aktivne politike zapošljavanja. Ljestvica kodova koje je Copeland koristio u svome istraživanju biti će primijenjena i u ovome istraživanju, a sastoji se od pet kôdova. Kôd 1 predstavlja dekomodifikaciju. Pod ovim kôdom biti će označene specifične preporuke koje prikazuju politike socijalnih prava i socijalne zaštite bez uvjetovanosti. Kôd 2 predstavlja djelomičnu dekomodifikaciju, odnosno, odnosi se na politike ispravljanja negativnih eksternalija neometanog tržišta, kao što su zabrinutost za povećanje plaća slabo plaćenih. Unutar ove kategorije pojedinci moraju raditi i potiče se njihova produktivnost te konkurentnost na tržištu rada, ali država intervenira kako bi osigurala da zapošljavanje nije u potpunosti dehumanizirano. Kôd 3 predstavlja uzajamnu komodifikaciju i dekomodifikaciju te se odnosi na politike zapošljavanja i socijalne politike usmjerene na određene marginalizirane skupine i time usmjerene na promicanje socijalne uključenosti na tržištu rada. Kôd 4 predstavlja djelomičnu komodifikaciju i odnosi se na politike koje služe za poticanje (ili prisiljavanje) pojedinaca na zapošljavanje. Primjeri takvih politika uključuju potrebu da primatelji naknada traže zaposlenje ili sudjeluju u programima osposobljavanja i slično. Takve politike mogu uključivati i ciljane skupine kao što su niskokvalificirani radnici, mladi radnici ili radnici koji nisu bili dugo zaposleni. Kôd 5 predstavlja čistu komodifikaciju. Ovdje se radi o politikama osmišljenima za prilagodbu radnika smanjivanjem postojećih radnih i socijalnih prava. Primjeri takvih politika uključuju povezivanje povećanja plaća s produktivnošću kako bi radnici ostali „konkurentni“, a troškovi rada niski. U okviru ovoga kôda također nalazimo politike osmišljene za ograničavanje ili rastavljanje nacionalnih ili sektorskih kolektivnih pregovora kako bi tržišta rada postala fleksibilnija i konkurentnija u odnosu na njihove lokalne

uvjete. Ova je strategija osmišljena kako bi se dodatno smanjio pritisak na plaće i podrivao kolektivni glas kretanja radne snage. (Copeland, 2019:136-141).

Nadalje, gledala sam na koji se način specifična pod-preporuka odnosi na socijalnu zaštitu. Socijalna zaštita zapravo predstavlja ciljeve kojima se pokušava pomoći siromašnim i socijalno isključenim osobama. Za ovu kategoriju sam deduktivno odlučila da ljestvica ima tri kôda predstavljena broječanim vrijednostima -1, 0 i 1, gdje će kôd -1 predstavljati smanjenje socijalne države, odnosno označavati će da specifična pod-preporuka sadrži negativne načine upravljanja socijalnom politikom poput ukidanja, ograničenja, smanjenja ili uvjetovanosti stečenih socijalnih prava (na primjer, smanjenje prava ženama, Romima, umirovljenicima i slično). Kôd 0 predstavlja kompenziranu prilagodbu i predstavlja ambivalentan kod koji prikazuje specifične pod-preporuke koje istovremeno povećavaju ali i smanjuju razinu socijalne zaštite građana, dok će kôd 1 označavati socijalna prava i ulaganja, odnosno predstavljati ciljeve i preporuke koji su povezani sa borbom protiv siromaštva, nezaposlenosti, isključenosti, te s druge strane s poboljšanjem općeg statusa mladih, pružanje socijalnih usluga te s ostalim ciljevima proširenja ili povećanja socijalnih prava (povećanje prava isključenih društvenih skupina u svakom pogledu socijalne politike).

Zatim slijede kategorije zaštite radnika, nezaposlenih, umirovljenika, te obrazovni sustav. Sve četiri kategorije se gledaju deduktivno stvorenim kôdovima 1, 0 i -1. Kategorija zaštite nezaposlenih pod kôdom -1 pretpostavlja smanjenje naknada i strože uvjete, što se odnosi na smanjenje postojećih prava nezaposlenih osoba kao što je smanjenje trajanja naknada za nezaposlenost, postroženje kriterija za primanje naknade i smanjenje iznosa naknade. Prava i obaveze su označene kôdom 0 te se odnose na kontradiktorne ciljeve u kojima se istovremeno povećavaju prava nezaposlenih, ali i povećavaju njihove obaveze, primjerice kroz potrebu za aktivacijom na tržištu rada. Posljednji kôd u kategoriji zaštite nezaposlenih označen je brojkom 1, a predstavlja povećanje prava i mogućnosti, odnosno označava sve pozitivne ciljeve, sredstva i usmjerenja spram nezaposlenosti.

Kod zaštite radnika brojčana vrijednost -1 dodijeljena je deregulaciji i fleksibilizaciji na tržištu rada čime se negativno ocjenjuju pod-preporuke koje sadrže smjernice za smanjenje prava radnika, poput zabrane ili destimulacije prijevremenog umirovljenja, lakših uvjeta otpuštanja, manjih nagrada i slično. Mrkva i batina predstavljaju kôd 0, to jest označavaju pod-preporuke koje se tiču istovremenog povećanja radničkih prava na tržištu rada i sankcioniranja u određenim segmentima. Na poslijetku ove kategorije nalazi se kôd 1 koji se pripisuje povećanju

radnih prava i sigurnosti zaposlenja, kako na samim radnim mjestima, tako i na tržištu rada, a osim toga obuhvaća i povećanje inkluzivnosti marginaliziranih skupina i veću ravnopravnost na tržištu rada.

Zatim slijedi kategorija zaštite umirovljenika. Prvi kôd je -1 koji predstavlja fiskalnu održivost i povezan je sa kôdom deregulacije i fleksibilizacije kod zaštite radnika. Ovaj kôd se povezuje sa specifičnim preporukama koje se tiču otežavanja odlaska u mirovinu, te obuhvaća i slučajeve smanjenja primjerenosti mirovina, uvođenje nepovoljnih kriterija za indeksaciju mirovina, ukidanje posebnih skupina, strože uvjete za odlazak u mirovinu, ograničavanje prava i izdašnosti obiteljskih mirovina i druge intervencije koje ugrožavaju životni standard budućih i sadašnjih umirovljenika. Primjerenost i fiskalna održivost je sljedeći kôd prikazan broječanom vrijednosti 0. Njime se istovremeno žele povećati prava umirovljenika, ali se kosi sa negativnim aspektom nemogućnosti prijevremenog odlaska u mirovinu i sankcijama koje uz to dolaze. Zadnji kôd u ovoj kategoriji je 1, a predstavlja primjerenost i veća prava. Ovaj se kôd odnosi na specifične pod-preporuke koje osiguravaju postojeća prava i zagovaraju veće socijalne beneficije umirovljenicima.

Zadnja kategorija koja se gleda je obrazovni sustav. Ova varijabla je po meni vrlo bitna, iz razloga što se kroz upute specifičnih preporuka za obrazovanje može vidjeti na koji način Europska unija vrednuje razinu obrazovanja u zemljama članicama, jesu li zemlje članice dovoljno reformirale svoj obrazovni program te odgovara li obrazovanje potrebama tržišta rada. Naime, ako je obrazovanje loše ili neprilagođeno potrebama tržišta rada, tada dolazi do viška radne snage u nekim područjima, odnosno manjka u drugim. Osim toga, dolazi do niskokvalificirane radne snage koja dospijecom na tržište rada ruši cjelokupni prosjek te stoga dolazi do lošeg pozicioniranja država na svjetskom tržištu. Zapravo su ljudi ti koji stvaraju i/ili ruše ekonomiju te je zbog toga obrazovanje jedna od najbitnijih stavaka. Kod varijable obrazovnog sustava također je korištena ljestvica sa tri kôda; 0, 1 i -1. Kôd 0 prikazuje tržište i uključivost te u sebi kombinira obrazovne ciljeve usmjerene na potrebe tržišta rada, ali i one obrazovne ciljeve koji su usmjereni na uključivost obrazovnog sustava. Kôd 1 opisuje uključivost, odnosno da specifične preporuke idu k povećanju inkluzivnosti društva, odnosno uključivanje izdvojenih skupina kako bi se dobilo obrazovanije, inkluzivnije i socijalno snažnije društvo, dok kôd -1 označava obrazovno-tržišnu usklađenost, to jest ne predstavlja negativne ciljeve kod obrazovanja zato što oni ne postoje, već obuhvaća one pod-preporuke koje se odnose na usuglašavanje obrazovanja isključivo sa tržištem rada. Naime, neke pod-

preporuke u sebi sadrže smjernice koje obrazovanje povezuju sa tvrtkama i tržištem rada, što na neki način zanemaruje obrazovanje u klasičnom smislu..

Što se tiče samih varijabli, prije nego prikazem rezultate moram naglasiti kako postoji i određen dio kôdova koji u empirijskoj analizi nisu bile zastupljene kod niti jedne pod-preporuke. Isto tako, kod nekih pod-preporuka nisu sve kategorije relevantne te će se u samoj deskriptivnoj statistici slučajevi prikazati oznakom „.“.

Nakon prvog ciklusa kodiranja, uslijedila je konzultacija sa dodatnom literaturom te drugi ciklus kodiranja. Drugi ciklus kodiranja je zapravo prikaz utjecaja dodatne literature na samu konstrukciju kategorija i kôdova, te je vidljiv određeni odmak od prvoga ciklusa kodiranja, a o čemu će biti govora u poglavlju „Rasprava“. Također je proveden takozvani „test interne pouzdanosti kodiranja“ kojim se provjerava koeficijent slaganja, odnosno stupanj preklapanja kodiranja u prvom i drugom ciklusu (vidjeti: Analiza rezultata).

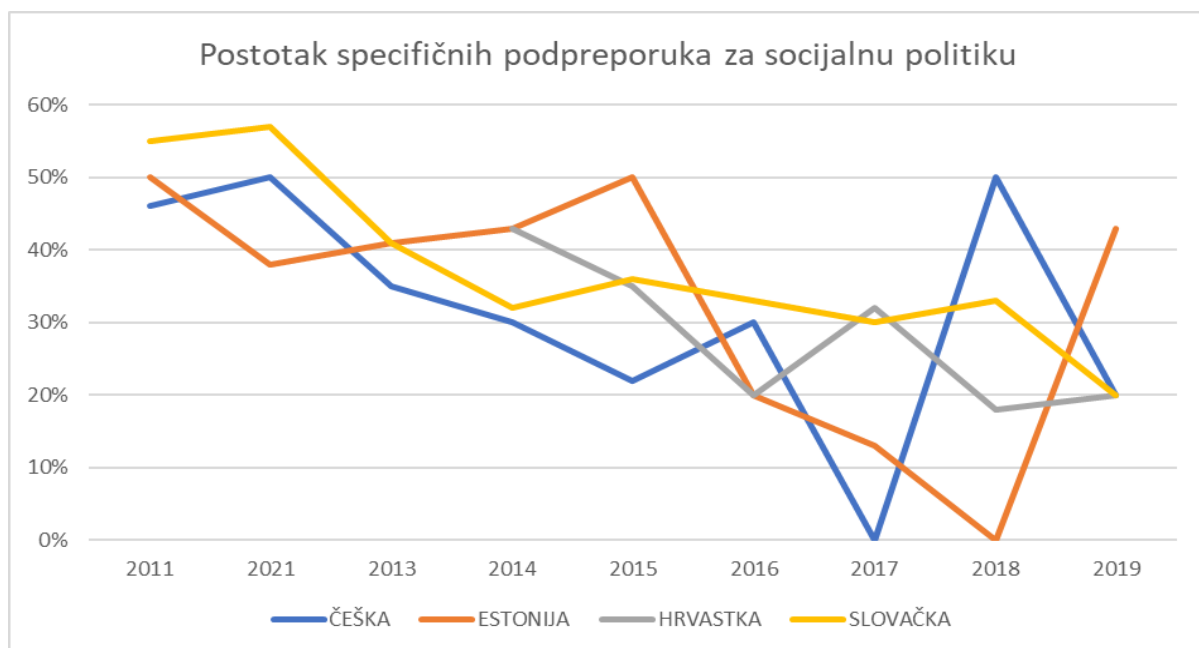
5. ANALIZA REZULTATA

U kvantitativnoj analizi sadržaja, koja je objašnjena u poglavlju iznad, analizirane su sveukupno 144 preporuke dane Češkoj, Estoniji, Hrvatskoj i Slovačkoj u periodu od 2011. do 2019. godine kako bi se uvidjelo imaju li specifične preporuke Europske unije tendenciju povećanja ili smanjenja socijalne države kod država članica. U te 144 preporuke dano je čak 435 pod-preporuka, od kojih je 149 upućeno reformi socijalnog sustava država članica. Iz ovoga je vidljivo da se, ukoliko gledamo svih 435 pod-preporuka, njih 43% odnosi na socijalne politike. Ako države gledamo odvojeno, možemo uvidjeti kako u slučaju Češke imamo ukupno 119 pod-preporuka sveukupno, dok se njih 39 odnosi na socijalne politike što nam daje postotak od oko 34%. Kod Estonije je bilo sveukupno 84 pod-preporuka, a na socijalne politike se odnosilo njih 32, što čini oko 37%. Hrvatska je dobila 105 pod-preporuka, a na socijalne reforme se odnosilo njih 31, što je otprilike 30%. Na poslijetku, kod Slovačke je bilo 126 pod-preporuka, a na socijalne je otpadalo njih 48, odnosno oko 39%. Možemo vidjeti kako niti u jednoj zemlji socijalne pod-preporuke nisu ostvarile niti polovicu ukupnog broja pod-preporuka, ali su ipak dosta zastupljene. Ako se pomnije pogleda period od 2011. do 2019. godine, može se uočiti kako je najveći broj pod-preporuka koji se odnosi na socijalnu politiku bio u razdoblju od 2011. do 2014. godine. Nakon 2014. godine možemo vidjeti kako sve četiri odabrane države imaju određeni pad u zastupljenosti pod-preporuka koje se odnose na socijalnu politiku. Također vidljiva je i još jedna zanimljivost, a to je da nakon 2018. godine Estonija ima veliki rast, dok Češka, Hrvatska i Estonija stagniraju po broju pod-preporuka. Po tome možemo zaključiti kako postoji određena grupacija država sa sličnim socijalnim režimima, dok Estonija, koja naginje liberalnom socijalnom režimu, ponovno vraća određeni naglasak na probleme socijalne politike.

U svjetlu financijske krize 2008. godine, socijalna dimenzija ekonomske i monetarne unije, kao i Europska unija u cjelini, bilo je podvrgnuto fazi slabljenja. Nakon što su se prije svega suočile, s početkom krize 2008. godine, mjerama za jačanje gospodarske aktivnosti i zapošljavanja, zemlje članice potom su pokrenule programe čiji je cilj bio smanjenje javnih rashoda i uvođenje strukturnih reformi. Predmetne reforme uglavnom su se odnosile na radno pravo i socijalnu zaštitu. Kako navode Degryse, Jepsen i Pochet (2013), one su zapravo bile usmjerene na rekonfiguriranje čitavih područja europskog socijalnog modela: radnog prava, kolektivnog pregovaranja, socijalnog dijaloga, sustava formiranja plaća, odnosa dviju strana industrije, temelja socijalne zaštite itd., unatoč činjenici da su se najbolje sastavnice tog modela

pokazale učinkovitima u krizi izbjegavanja ozbiljnog pogoršanja stanja unutar gospodarstva i na tržištu rada. Ono što je savršeno jasno jest da se preporuke socijalne politike koriste za formuliranje nove poruke s konkretnim idejama o tome kako bi trebao funkcionirati nacionalni socijalni model, te da se ta poruka, iako s nekim manjim varijacijama, prenosi svim zemljama članicama EU. Glavni su ciljevi ove poruke smanjenje troškova zdravstvenog i mirovinskog sustava, formiranje plaća prema tržištu rada, smanjenje troškova rada. Ova poruka sadrži vrlo malo o načinu na koji se socijalnim modelima nastoji smanjiti nejednakost pružanjem pomoći i zaštite, i o tome kako je moguće pridonijeti funkcioniranju uređenog tržišnog gospodarstva. Zbog toga što se ne obvezuju na stvarnu gospodarsku uniju, odnosno upućuju na dobrovoljni proces konvergencije gospodarskih rezultata i socijalne kohezije zemalja članica eurozone, socijalne politike u širem smislu danas su određene kao glavne varijable prilagodbe monetarne unije (Degryse, Jepsen, Pochet, 2013: 37-39).

Grafikon 1. Prikaz postotka pod-preporuka specifičnih preporuka koje se odnose na socijalnu politiku

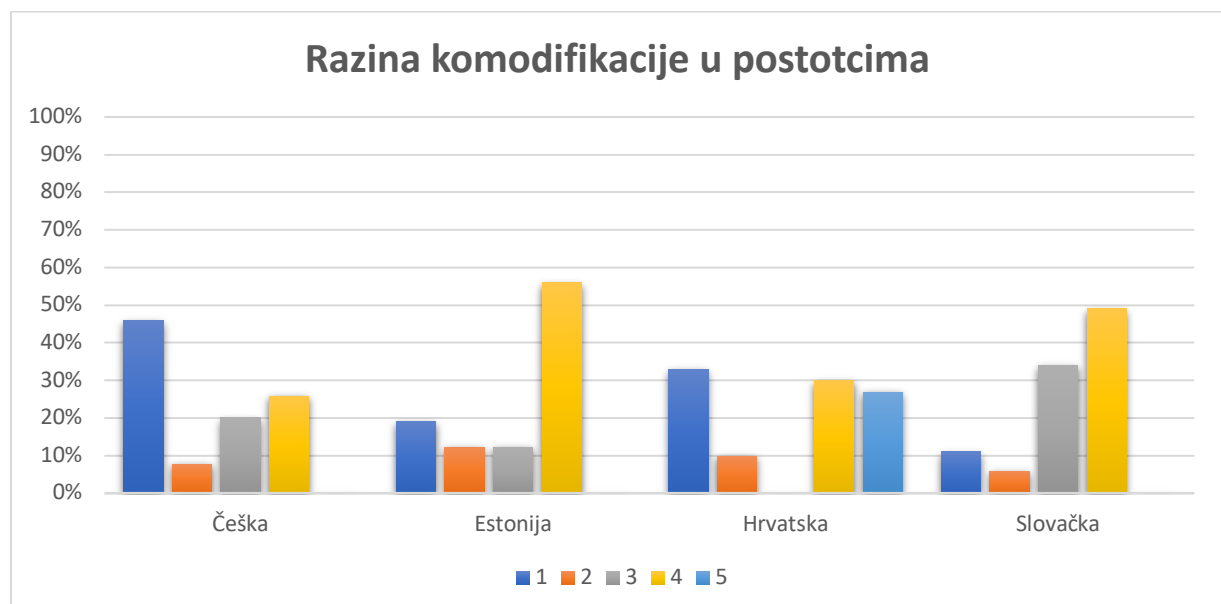
Izvor: vlastiti rad autorice

5.1. Razina komodifikacije

Kod razine komodifikacije, iz grafa niže možemo iščitati kako je čisti oblik dekomodifikacije najviše zastupljen u pod-preporukama danim Češkoj. Što se tiče ispravljanja ekscesa

neometanog tržišta, odnosno vrijednosti pokrivena kôdom 2, vidljivo je kako su sve države podjednako dobile naputke kako bi ispravile vrijednosti. Zbog relativno niskog postotka ovoga kôda možemo također zaključiti kako niti jedna izabrana država nema prevelike poteškoće i abnormalnosti na tržištu, već da imaju samo pojedine segmente na koje bi trebale obratiti malo više pozornosti. Kod vrijednosti 3, zanimljivo je kako samo Hrvatska nema niti jednu podpreporuku koja se odnosi na povećanje jednakosti među isključenim skupinama kao što su etničke zajednice ili žene. Osim toga, vidljivo je kako je u Slovačkoj isti koeficijent najviši što bi moglo izražavati kako je Slovačka država s najvećom ekskluzivnosti u socijalnoj politici. Nadalje imamo kôd koji predstavlja djelomičnu komodifikaciju. Tu možemo vidjeti kako zemlja sa najliberalnijim socijalnim režimom, Estonija, ima najveću razinu djelomične komodifikacije, što u stvarnosti prikazuje kako Estonija, iako jako razvijena zemlja, ima veliku razinu niskokvalificiranih radnika, mladih radnika i radnika koji trebaju dodatno osposobljavanje. Nju slijede Slovačka, pa Hrvatska i naposljetku Češka. Time se može reći najliberalniji socijalni režimi i nisu uvijek vodeći što se tiče uređenja tržišta zaposlenja. Naposljetku, imamo kôd koji je označen brojem 5, a prikazuje čisti oblik komodifikacije. Iz grafa možemo iščitati ponovno fascinantnost Hrvatske Republike kod koje jedine postoji zamjetna prisutnost preporuka koje vode potpunoj komodifikaciji.

Grafikon 2. Prikaz razine komodifikacije u postotcima

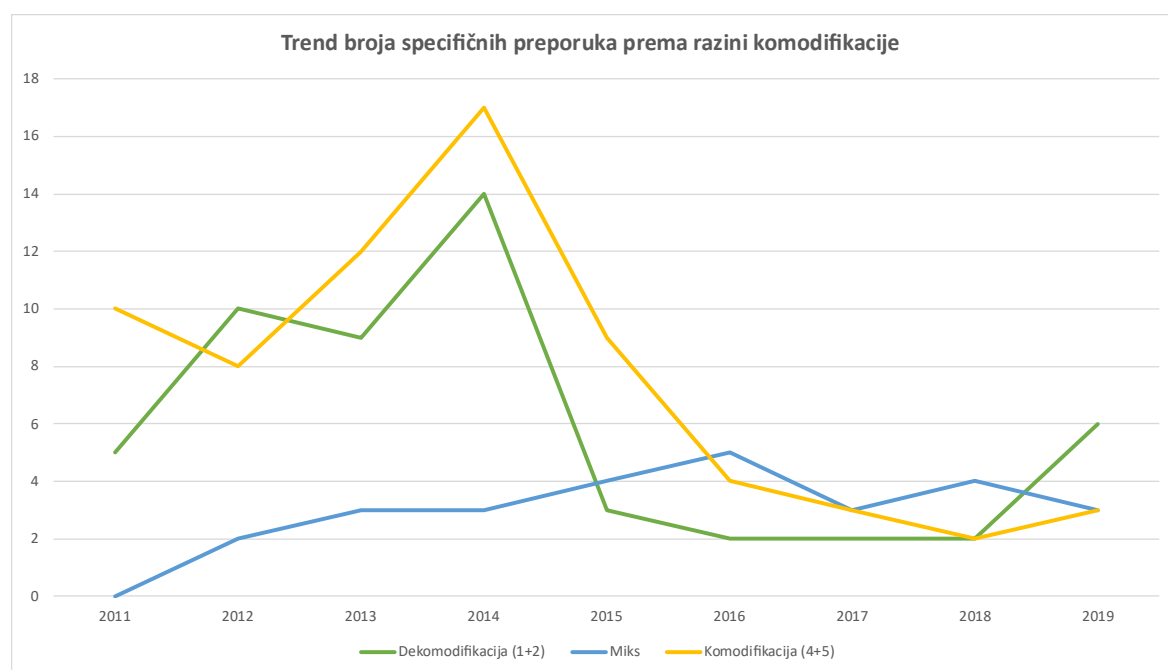

Izvor: vlastiti rad autorice

Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (1, 2, 3, 4, 5) u ukupnom broju socijalnih podpreporuka za svaku pojedinačnu državu.

Primjetno je kako se kod svih država, izuzev Češke, sugerira smjer reformi prema nešto većoj komodifikaciji, što bi se moglo interpretirati kao iskorak ka većoj liberalizaciji, fleksibilizaciji i smanjenju socijalnih prava. Međutim, ako pogledamo trend razine komodifikacije kroz vrijeme, koji je prikazan na grafikonu 3., može se zaključiti kako ne postoji neki značajniji trend većeg ili manjeg naglaska bilo na komodifikaciju ili dekomodifikaciju socijalnih politika u navedenim državama. Kako bi graf bio lakše čitljiv, vrijednosti 1 i 2 koje predstavljaju dekomodifikaciju i vrijednosti 4 i 5 koje predstavljaju komodifikaciju su spojene, dok je 3 ostala samostalna. Vidljivo je, također, kako se trendovi preporuka jedne i druge vrste međusobno vremenski prate, što ukazuje na to da se sistematično ne preporučaju državama Srednje i Istočne Europe samo politike komodifikacije ili dekomodifikacije te izgledno ne postoji izraženija pristranost i disparitet iako je Europska unija u razdoblju između 2013. i 2017. godine tim državama uputila veći broj preporuka komodifikacije. Ističe se da postoji značajan broj preporuka obje vrste u periodu ekonomske krize (2011-2014), iako je i u tom razdoblju ponešto veći broj preporuka komodifikacije, a primjetan je pad preporuka jedne i druge vrste nakon 2015. godine. To znači da je koncentracija preporuka komodifikacije i dekomodifikacije bila izraženija u trenucima krize kada je potreba i pritisak za reformom socijalnog sustava veći, nego li je to u razdoblju ekonomskog rasta koji je uslijedio.

Grafikon 3. Trend broja specifičnih preporuka prema razini komodifikacije

Izvor: vlastiti rad autorice

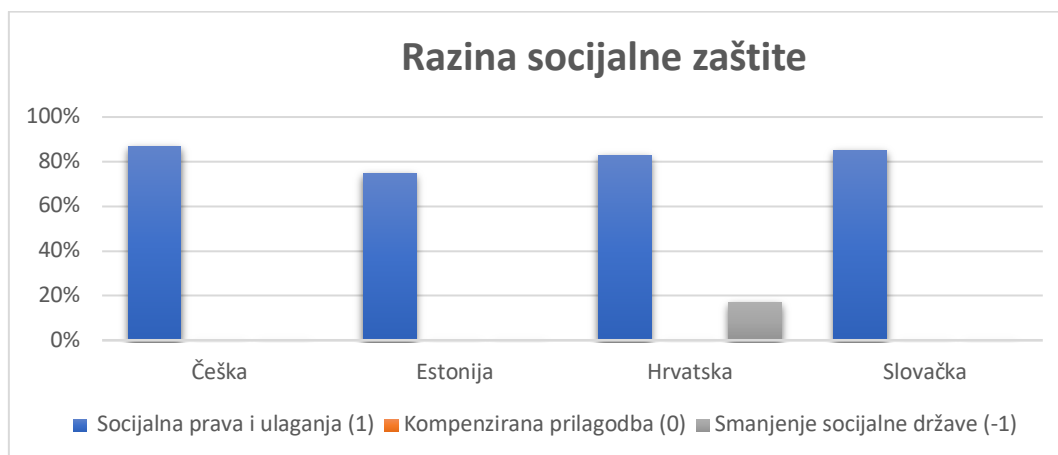
Kod drugog ciklusa kodiranja, razina komodifikacije nije niti malo promijenjena, te je na testu interne pouzdanosti kodiranja dobiveno potpuno preklapanje.

5.2. Socijalna zaštita

Socijalna zaštita kao kategorija u ovome radu predstavlja sve vrste zaštite građana Europske unije kao što su pravo na kvalitetno obrazovanje, pravo na spolnu, rodnu i etničku jednakost, jednake mogućnosti i slično. Kod ove varijable vidljivo je kako se više od 50% pod-preporuka svake države odnosi na socijalnu zaštitu ili u sebi sadrži jedan aspekt socijalne zaštite građana. To pokazuje kako Europska unija i države članice doista cijene vlastite građane i pokušavaju implementirati određene oblike zaštite u što je više preporuka moguće. Također je vidljivo kako je Hrvatska izuzetak, te ona kao jedina država koja posjeduje negativne aspekte socijalne zaštite ima nešto ispod 20% negativnog postotka razine socijalne zaštite. On se dogodio zbog toga što postoji nekoliko preporuka koje se odnose na smanjenje prava radnika i umirovljenika o čemu će se govoriti u grafovima niže.

Kod drugoga ciklusa kodiranja socijalne zaštite, gotovo se ništa nije promijenilo, tek su neznatne promjene vidljive. Kao zaključak može se razaznati kako je svaka pod-preporuka koja se nalazi unutar specifičnih preporuka zapravo usmjerena na socijalnu zaštitu, iako to možda eksplicitno ne pokazuje. Uza navedeno, Hrvatska je i dalje nedvojbeno jedina država od promatranih kod koje Europska unija zagovara smanjenje socijalne zaštite. To se može vidjeti kroz sljedeće pod-preporuke: smanjiti pristup prijevremenom umirovljenju, uskladiti zakonsku dob za umirovljenje žena i muškaraca, obeshrabriti prijevremeno umirovljenje povećanjem kazni za prijevremene izlaske. Iako su Češka, Hrvatska i Slovačka smještene unutar istog modela socijalne države može se uočiti kako su razlike vidljive upravo u ovakvim analizama. Socijalna zaštita je uvjerljivo jedan od najbitnijih čimbenika koji unutar Europske unije kotiraju vrlo visoko i koji je sastavni dio gotovo svake socijalne specifične preporuke. Test interne pouzdanosti kodiranja za socijalnu zaštitu iznosi: Češka 94%, Estonija 97%, Hrvatska 90%, Slovačka 100%.

Grafikon 4. Prikaz razine socijalne zaštite u postotcima

Izvor: vlastiti rad autorice

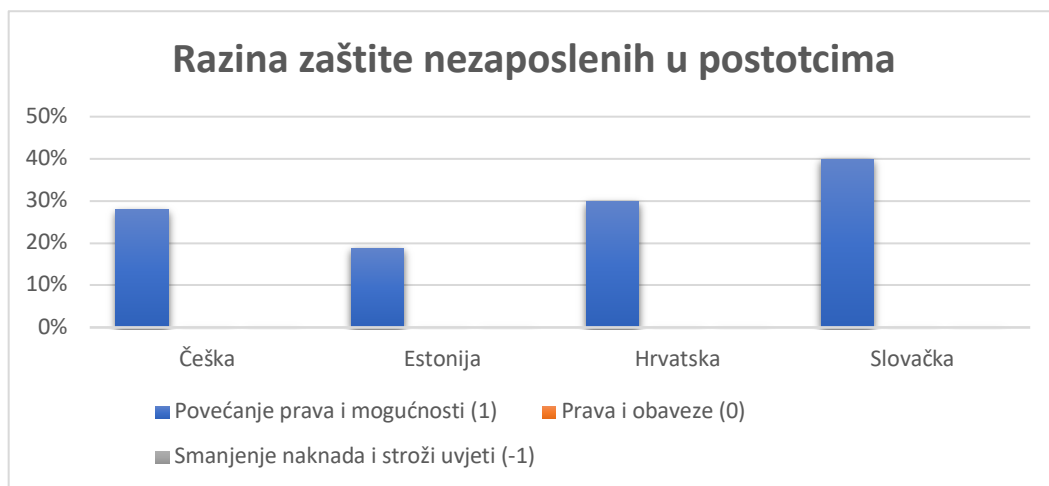
Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (-1, 0, 1) u ukupnom broju socijalnih pod-preporuka za svaku pojedinačnu državu.

5.3. Zaštita nezaposlenih

Zaštita nezaposlenih kao kategorija u ovome radu pretpostavlja socijalne pod-preporuke koje idu u smjeru ka povećanju beneficija nezaposlenih kao što su dodatno osposobljavanje, prekvalifikacija, povećanje opsega radnih mjesta, te razna savjetovanja i pomoći, kako od države tako i od udruga civilnog društva. Kod specifičnih preporuka koje se odnose na zaštitu nezaposlenih i nema neke velike razlike među postotcima, kao ni između samog sadržaja specifičnih preporuka, odnosno pod-preporuka. Naime, Europska unija svim državama članicama nalaže kako treba nezaposlenima omogućiti pristup aktivnim politikama zapošljavanja, ako je to u mogućnosti, stažiranje ili nešto slično kako bi se mogla povećati cjelokupna zapošljivost nezaposlenih u državama. Također, Europska unija apelira na inkluzivnost, a ne ekskluzivnost, što zapravo znači da se pokušava otvoriti tržište isključenim društvenim skupinama i onima degradiranima, kao što su različite etničke skupine i žene, ali i niskokvalificirani radnici i mlada radna snaga bez iskustva. Same preporuke koje idu ka cilju zaštite nezaposlenih vrlo su bitna okosnica same socijalne politike svake države članice Europske unije iz razloga što se tržište rada treba smatrati kao pokretač društva, jer bez tržišta Tijekom drugog ciklusa rekodiranja, ponovno nije došlo do velike razlike u samome kodiranju. Naime, razina zaštite nezaposlenih najveća je u Slovačkoj, a najniža u Estoniji. Slovačka po

statističkim podacima *Trading Economics-a* ima relativno malu razinu nezaposlenih, što je možebitna posljedica implementacije specifičnih preporuka. Zanimljivo je kako Hrvatska po istim statističkim podacima ima veći broj nezaposlenih od Slovačke, no manje pod-preporuka koje bi utjecale na razinu nezaposlenih i možebitno poboljšanje stanja na tržištu rada. Test interne pouzdanosti kodiranja za zaštitu nezaposlenih iznosi: Češka 94%, Estonija 91%, Hrvatska 100%, Slovačka 88%.

Grafikon 5. Prikaz razine zaštite nezaposlenih u postotcima

Izvor: vlastiti rad autorice

Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (-1, 0, 1) u ukupnom broju socijalnih pod-preporuka za svaku pojedinačnu državu.

5.4. Zaštita radnika

Specifične preporuke i pod-preporuke koje se odnose na zaštitu radnika čine nešto manje od polovice sveukupnih preporuka i pod-preporuka. One su vrlo zastupljene iz razloga što je to najosjetljivije područje socijalne politike a istovremeno i područje na kojem ima najviše problema. Naime, svaka od ovih četiriju država koje se analiziraju u ovome radu su u jednom periodu, otkako su članice EU, imale velike poteškoće na tržištu rada, što je rezultiralo velikom nezaposlenošću. Najvjerojatnije se upravo iz toga razloga velika pozornost, kad je socijalna politika u pitanju, posvećuje upravo ovome problemu. Osim navedenog, na grafu se vidi jedna abnormalnost, a to je Republika Hrvatska. U njenim pod-preporukama postoje smjernice za smanjenje zaštite radnika, odnosno za smanjenje njihovih prava i mogućnosti. U Hrvatskoj te

pod-preporuke iznose oko 17% i nisu toliko izražene, ali su dosta veliki trn u oku kada se gledaju ovakve analize. Naime, u Hrvatskoj postoji određeni trend iskorištavanja mogućnosti od strane radnika, poput preranog odlaska u mirovinu ili iskorištavanja bolovanja i slično. Kako bi se to malo bolje reguliralo, te kako bi tržište rada imalo veće mogućnosti i bilo otvorenije, Europska unija dala je te negativne smjernice koje, iako imaju negativnu konotaciju, služe za poboljšanje trenutnog stanja u državi.

Drugi ciklus kodiranja specifičnih preporuka ima određene diskrepancije nego prvi ciklus. Diskrepancija se dogodila iz razloga što su neke pod-preporuke prvo karakterizirane pozitivnim kôdom, no nakon određene evaluacije, one su pretvorene u neutralne iz razloga što ne obuhvaćaju potrebne smjernice. Jedino što je ostalo nepromijenjeno je iznimka Hrvatske kod koje postoji negativni trend. On zapravo nije isključiv za ovu varijablu, već je povezan sa varijablom zaštite umirovljenika iz razloga što se radi o sankcioniranju prijevremenog odlaska u mirovinu. Test interne pouzdanosti kodiranja za socijalnu zaštitu iznosi: Češka 97%, Estonija 94%, Hrvatska 93%, Slovačka 88%.

Grafikon 6. Prikaz razine zaštite radnika u postotcima

Izvor: vlastiti rad autorice

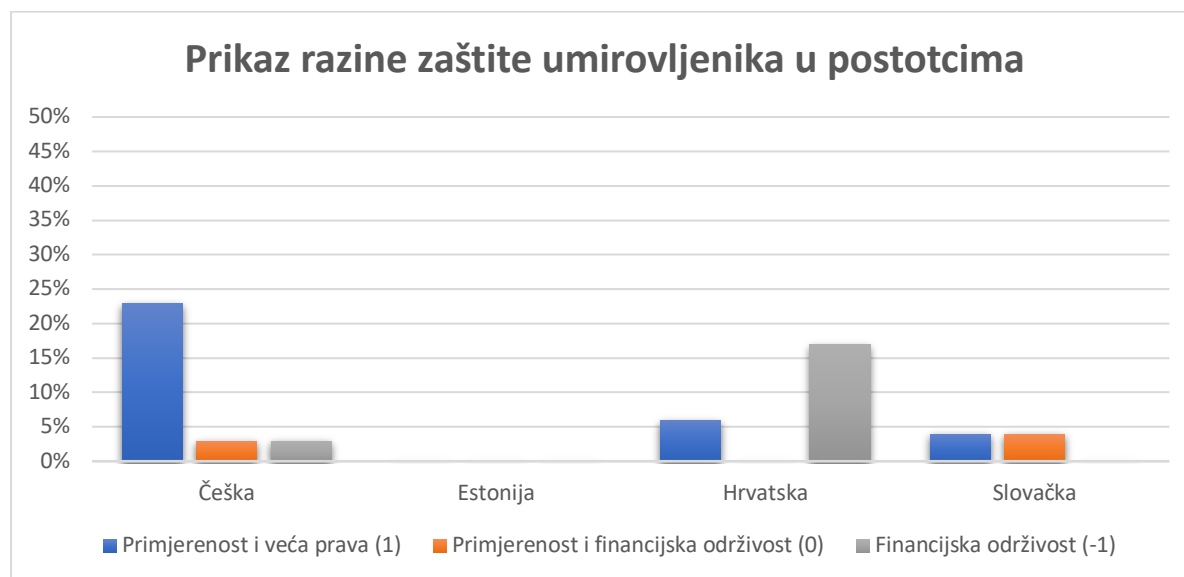
Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (-1, 0, 1) u ukupnom broju socijalnih pod-preporuka za svaku pojedinačnu državu.

5.5. Zaštita umirovljenika

Iz grafa niže vidljivo je kako su umirovljenici na neki način zapostavljeni i zanemareni od strane Europske unije. Naime, možemo vrlo lako iščitati kako su pod-preporuke koje se bave pravima i zaštitom umirovljenika zauzele tek nešto ispod 20%. Naime, ovo nulto, odnosno neutralno, područje predstavlja sve one preporuke koje se ne tiču umirovljenika. Ovo je pomalo i zabrinjavajuća slika kada razmislimo da sigurno postoje dijelovi socijalne politike koji se tiču umirovljenika a koji ne funkcioniraju dobro. Osim toga ovdje također imamo nešto nevjerovatno, a to je da Estonija, koja ima 84 pod-preporuke, nije dobila niti jednu pod-preporuku koja se veže na umirovljenike. Iskreno, nisam sigurna koliko to prikazuje realnu sliku. Nekako je irealno razmišljati da država, koja je i tehnološki i socijalno vrlo razvijena, nema apsolutno nikakvih problema i mogućnosti unaprjeđivanja statusa umirovljenika. Možda je ovo pokazatelj kako se Europska unija samo do neke mjere uključuje u socijalne politike država članica, odnosno, da samo do određenog stadija daje naputke za poboljšanje, a nakon toga, ako uvidi kako je država dovoljno sposobna da u potpunosti samostalno rješava svoje probleme, pusti da se stvari odvijaju svojim tokom. Osim Estonije, ne možemo preskočiti negativne postotke koji se tiču Hrvatske. To su zapravo oni postotci koje sam ranije spomenula kod zaštite radnika iz razloga što se te pod-preporuke odnose i na trenutne radnike, a buduće umirovljenike.

Što se tiče drugog ciklusa kodiranja kod zaštite umirovljenika, ovdje također nema velikih razlika, već je utvrđeno prvotno stanje. Jedino što se promijenilo jest to da je kod Češke i Slovačke detektirano ponešto pod-preporuka koje obuhvaćaju i pozitivne i negativne smjernice, te su deklarirane kôdom 0. Test interne pouzdanosti kodiranja za zaštitu umirovljenika iznosi: Češka 94%, Estonija 100%, Hrvatska 100%, Slovačka 96%.

Grafikon 7. Prikaz razine zaštite umirovljenika u postotcima

Izvor: vlastiti rad autorice

Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (-1, 0, 1) u ukupnom broju socijalnih pod-preporuka za svaku pojedinačnu državu.

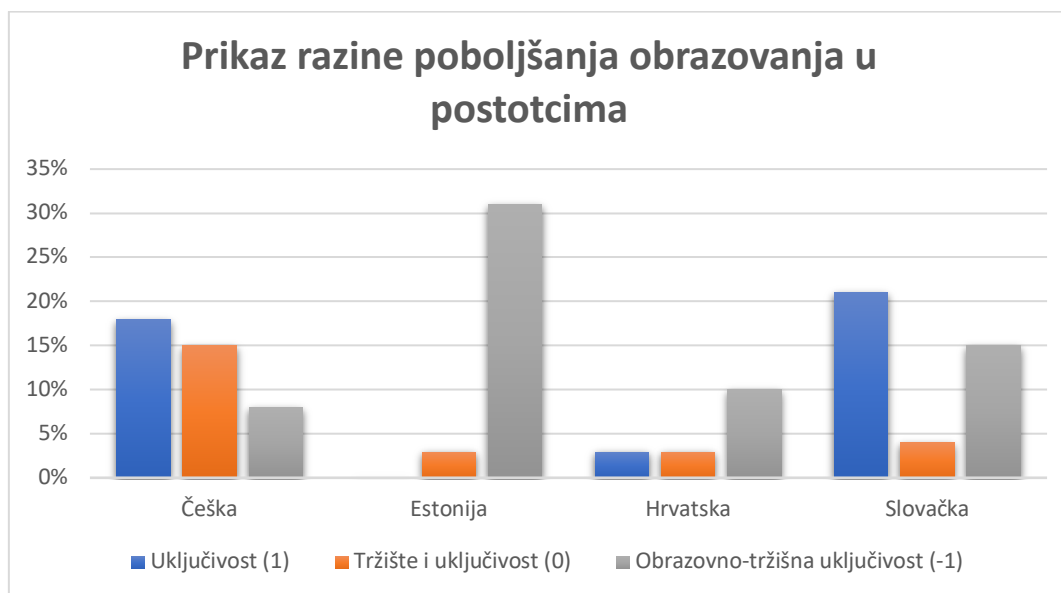
5.6. Obrazovni sustav

Kao što sam napomenula, obrazovni sustav je jedna od najbitnijih stavki socijalne politike, ali Europska unija smatra kako očitoma nema pretjerane potrebe uplitati se u reformu istih. Naime, iz grafa je vidljivo kako pod-preporuke za obrazovanje iznose, kod nekih država oko polovice, kod nekih nešto manje, no većinom nema previše pod-preporuka koje se tiču obrazovanja.

Provođenje drugog ciklusa kod ove varijable je malo drugačije iz razloga što je prvenstveno obrazovni sustav bio gledan kroz prizmu gdje je kôd -1 predstavljao smanjenje općih sastavnica obrazovanja što moglo, na primjer, dovesti do promjene obrazovnog kurikuluma koji ne bi bio u suglasnosti s potrebama tržišta rada. No, kod drugog ciklusa kodiranja sam sastav kodova je malo izmijenjen gdje kôd -1 predstavlja povezivanje obrazovanja isključivo sa tržištem rada. Ovakav način kodiranja je proizašao iz konstatacije kako pod obrazovanje spadaju vještine i znanja koja svatko ima pravo steći i razviti, a koja služe pojedincima za participaciju u društvu. Ako se govori o participaciji unutar društva, to ne znači isključivo mjesto pojedinca na tržištu rada, stoga su pod-preporuke koje povezuju obrazovanje isključivo sa tržištem rada i

poboljšanjem razine zaposlenosti, kodirane sa negativnim kôdom. Test interne pouzdanosti kodiranja za socijalnu zaštitu iznosi: Češka 80%, Estonija 66%, Hrvatska 87%, Slovačka 100%.

Grafikon 8. Prikaz razine poboljšanja obrazovnog sustava u postotcima

Izvor: vlastiti rad autorice

Napomena: Postotci se odnose na udio pojedinih kodova (-1, 0, 1) u ukupnom broju socijalnih pod-preporuka za svaku pojedinačnu državu.

Sada, kada pogledamo sve rezultate i grafove, možemo vidjeti kako u svakoj kategoriji koja se gledala postoji jedna ili dvije države koje odskaču od ostatka. Iz tog razloga ne možemo reći kako postoji fenomen Srednje i Istočne Europe koji bi generalizirao da države određenog podneblja dijele specifične preporuke. Također, naglasila bih kako se sami sadržaji specifičnih preporuka dosta razlikuju od države do države na način da su za države koje naginju liberalnijim politikama, poput Estonije, preporuke sažetije i kraće, dok su za države koje su konzervativnije, preporuke nešto opširnije, odnosno više su objašnjene i razložene. Što se tiče samih promjena specifičnih preporuka kroz vrijeme, nema izričite promjene, odnosno, nema točnog presjeka da se u određenim vremenskim periodima daju određene pod-preporuke ili da su se neke pod-preporuke prestale davati. Razlika koja jest vidljiva s vremenom je da specifične preporuke s godinama napreduju i okreću sve države ka liberalizaciji i nekom otvorenom, inkluzivnom društvu. Socijalna prava koja se zapravo jednim dijelom dodjeljuju putem specifičnih preporuka i nisu doživjela neki preveliki procvat, već cijelo vrijeme imaju uzlazno-

silaznu putanju, to jest, količina preporuka koja povećava socijalna prava naizmjenično raste i opada, zavisno o trenutnoj situaciji u kojoj se država nalazi.

6. RASPRAVA

Iz same analize sadržaja, može se razlučiti kako je samo kategorija socijalne zaštite gotovo podjednako zastupljena u svim specifičnim pod-preporukama koje su dane državama članicama te se velikim dijelom odnosi na socijalna prava i ulaganja, dok u ostalim kategorijama postoje određene diskrepancije. Kod razine komodifikacije vidno je kako Estonija ima najviši stupanj djelomične komodifikacije koja predstavlja poticanje i/ili prisiljavanje pojedinaca na rad. Ako se pogleda zaštita nezaposlenih u drugome ciklusu kodiranja, onda je vidljivo kako specifične pod-preporuke koje su dane Estoniji zapravo najmanje utječu na zaštitu nezaposlenih, odnosno na poboljšanje smanjenja nezaposlenosti. Ako se pogledaju statistički podatci Trading Economics, Estonija zauzima dvadeseto mjesto na ljestvici po razini nezaposlenih, to jest nalazi se u takozvanoj zlatnoj sredini. Iako je nezaposlenost relativno niska, Estonija se suočava s nekoliko strukturnih izazova vezanih za zapošljavanje. Posebno, učinci starenja i smanjenja stanovništva, neusklađenosti vještina na tržištu rada i visoki rizik od siromaštva među nezaposlenima teškoće su s kojima se suočavaju estonsko gospodarstvo i društvo. Predviđa se da će radno sposobno stanovništvo opadati tijekom sljedećih desetljeća, dok će udio umirovljenika u stanovništvu snažno rasti. Ta sirova dinamika stanovništva nosi dugoročne gospodarske rizike, što je najvažnije smanjenje ponude radne snage i povećanje potrošnje na mirovine i zdravstvene usluge (OECD, 2021).

Sadašnja češka socijalna politika je potaknuta mnogim vanjskim i internim čimbenicima, što njene aktere prisiljava na postupnu transformaciju i sistemske promjene. Najveći izazov Češke je starenje stanovništva i smanjenje ekonomski aktivnog stanovništva. To upućuje na to da je trenutačni europski socijalni model neodrživ i zahtijeva nova konceptualna rješenja. U članku koji su napisali Svatošová i Smolík (2015.) navode se tri scenarija za daljnji razvoj češke socijalne politike. Scenarij koji je po njima najvjerojatniji pretpostavlja slom cjelokupnog sustava, socijalne poremećaje i prijetnju državnog stečaja. Taj se scenarij može predvidjeti i u drugim europskim zemljama. Scenarij pozitivnog razvoja najmanje je vjerojatan, jer sadašnje stanje socijalne politike sugerira kako se on dugoročno ne može naći zadovoljavajuće rješenje. Gledajući specifične preporuke koje je Europska unija namijenila Češkoj vidljivo je kako postoji konstantna težnja Europske unije da liberalizira krute tradicionalne postavke socijalne politike unutar Češke. Uz to, ako se pomnije pogledaju preporuke vidljivo je kako su preporuke kroz vrijeme gotovo istog karaktera sa minimalnim izmjenama u kontekstu što može značiti da Češka ne implementira preporuke u potpunosti.

Hrvatska socijalna politika po navedenim podacima danas vodi bitku sa problemima koji su povezani s financiranjem troškova tranzicije i niskim mirovinama, što je popraćeno visokim stopama siromaštva među starijim osobama, čime se prikladnost sadašnjih i budućih mirovina stavlja među glavne probleme. Politike tržišta rada su se razvijale i ojačale, s jasnim pomakom prema poboljšanju trenutačne situacije na tržištu rada. Kako je vidljivo i u analizi, specifične preporuke Europske unije u mnogim kategorijama stavljaju Hrvatsku na drugačiju poziciju u usporedbi sa ostalim analiziranim državama, te je po smanjenju socijalne zaštite, radničkih prava i prava umirovljenika vidljivo kako se u Hrvatskoj zagovara liberalizacija tržišta rada. Nepostojanje reformskog zamašnjaka, nadstranačkog konsenzusa i diskontinuiteti u reformama rezultirali su nedovoljnom razinom koristi, sustavom koji je obilježen niskom učinkovitošću, netransparentnošću, niskom razinom svijesti građana o njihovim pravima, neusklađenošću postojećih programa i potreba, visokom centralizacijom i nedostatkom usluga. Dobrotić (2018) ukazuje na neučinkovitost sustava i njegovu nisku sposobnost rješavanja promjenjivog karaktera socijalnih rizika, posebno zbog visoke politizacije, slabe suradnje i koordinacije, nedovoljnog financiranja i nedostatka donošenja politika utemeljenih na dokazima.

U Slovačkoj socijalnoj državi, političke promjene pokazuju da je država u stanju poduzeti mjere za intervenciju na tržištu kako bi poduprla društvo, koje je protivno neoliberalnim dogmama o tome da dopusti tržištu rješavanje socijalnih problema. Nova vlada desnog centra zauzela je agresivno stajalište protiv feminističkih uzroka i promicanja ravnopravnosti spolova (Aidukaite, Saxonberg, Szelewa, Szikra, 2021: 365-368). Po podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj, Slovačka nije implementirala puno specifičnih preporuka koje je dobila od Europske unije. Svoje reforme usmjerila je na povećanje plaća profesorima, no ostale reforme, poput inkluzivnosti društva, pomoći mladima i zaposlenosti su ostale negdje u pozadini.

Kada se pogleda ukupna slika socijalne politike kod ove četiri države, vidno je kako i dalje postoje veliki problemi kod same implementacije specifičnih preporuka. U Češkoj dolazi do problema pretjerano starog stanovništva koje utječe na tržišnu sposobnost, a to se naposljetku odražava na socijalne politike koje država implementira. U Estoniji je također problem starost stanovništva, ali i nekonkurentnost radne snage na tržištu rada. Kod Hrvatske je najveća prepreka postavljena u mehanizmu koordiniranja reformi i implementacije preporuka, dok se u Slovačkoj vlada i dalje bori protiv liberalnijeg iskoraka.

7. ZAKLJUČAK

Kakva je priroda preporuka socijalne politike? Jesu li se mijenjale specifične preporuke Europske unije od 2010. godine do danas? Ako jesu u kojoj mjeri i na koji način? Traži li Europska unija smanjenje ili povećanje socijalne države u Srednjoj i Istočnoj Europi? Ova pitanja su postavljena kao temelj istraživanja. Kod prirode preporuka je očito kako specifične preporuke Europske unije naginju ka otvorenijem društvu koje je liberalnije i koje ima manje striktnih okova oko sebe kako bi društva, tržište i sve ostalo što se veže na to moglo jednostavnije fluktuirati i mijenjati se. Što se tiče samih promjena socijalne politike, one nisu toliko došle do izražaja, iako su neke države pokušale implementirati što više preporuka koje su im dane, no tu se javlja problem liberalizacije socijalne politike, na koje, kako je ukazano, nisu spremne sve države. Niti Češka, niti Slovačka, a niti Hrvatska još nisu spremne fleksibilizaciju kakvu je provela Estonija. Estonija se pak mora suočiti sa problemima siromaštva i visokih životnih troškova koje ne mogu svi pratiti. Sama Europska unija je uvidjela specifičnosti socijalne politike i njenu težinu unutar društva, te je vidno kako većina preporuka ipak naginje ka zaštiti i povećanju socijalne države. Pokušaj povećanja socijalne države kroz socijalne preporuke vidi se nada koju Europska unija ima u svoje članice kako bi se stvorilo što inkluzivnije, povezanije i nadasve sretnije društvo. Iako Europska unija ima veliku ulogu u mijenjanju samih politika koje vode države članice, ipak one imaju zadnju riječ, naročito u socijalnim politikama. Kroz ovu analizu prikazano je kako je socijalna politika goruće pitanje na koje se ne obraća dovoljno pažnje, ali ni pažnja koja joj se posvećuje nije potpuna.

Fenomen Srednje i Istočne Europe, kako ga neki mediji znaju nazivati, empirijski nije utemeljen. Nekoliko je razloga zašto je tome tako, a neki od njih su utjecaji različitih socijalnih tradicija, konstantno povezivanje socijalne dimenzije sa tržištem, preniska socijalna koja bi omogućila socijalni razvoj država, te vlade na čelu država zbog vlastitih nahođenja i vlastite ideologije ponekad sputavaju države u razvoju pravednijih i socijalno naprednijih država. Socijalna politika u državama Europske unije je daleko od idealne. Da se današnje društvo promijeni potrebno je usmjeriti puno više pažnje i vremena jer svakodnevno se svijet susreće sa novim problemima i krizama s kojima se ne može adekvatno nositi bez da se adresira i socijalna dimenzija, pri čemu se dobre socijalne politike mogu okarakterizirati kao vezivno tkivo svih ostalih politika, a koje, nažalost, prečesto biva zanemarivano.

8. LITERATURA

1. Abrahamson, Peter (2000): Proizvodnja modela socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku* 7(1): 79-93.
2. Bekker, Sonja (2020): Hardening and softening of country-specific recommendations in the European Semester. *West European Politics* 44(1): 114-133.
3. Bonoli, Giuliano (1997): Classifying welfare states : A two-dimension approach. *Journal of Social Policy* 26 (3): 351-372.
4. Bulakovskiy, Max; Račić, Domagoj; Yang, Chan; Golenko, Alice; Stefanović, Filip; Tyler, Austin; ChUNET, Alex; Talarico, Thomaz (ur) (2016): *Social Innovation Policy Framework for Croatia*. OECD South East Europe Regional Programme.
5. Castles, Francis (1993): *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies*. Dartmouth: Dartmouth Publication Company.
6. Copeland, Paul (2019): *Governance and the European Social Dimension: Politics, Power and the Social Deficit in a post-2010 EU*. London: Routledge.
7. Degryse, Christophe; Jepsen, Maria; Pochet, Philippe (2013): The Euro crisis and its impact on national and European social policies. *Working Paper*. Brisel: European trade union institute.
8. Dobrotić, Ivana (2018): The Croatian welfare system. A lack of coherent policy paradigm followed by inconsistent policy reforms? U: Schubert, Klaus; Hegelich, Simon; Bazant, Ursula (ur) *The Handbook of European Welfare Systems* (str. 237-255). New York: Routledge.
9. Drumaux, Anne i Joyce, Paul (2015): Reinventing Public Governance in Europe/The Europe 2020 Strategy. *Working Paper*, Brisel: Centre Emile Berheim, SBSEM.
10. Falkner, Gerda (2016): The European Union's Social Dimension. U: Cini, Michelle; Pérez-Solórzano Borragán, Nieves (ur) *European Union Politics* (str. 310-322). Oxford: Oxford University Press.
11. Fenger, Menno (2007): Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences* 3(2): 1-30.
12. Geyer, Robert (2000): *Exploring European Social Policy*. Cambridge: Polity
13. Golinowska, Stanisława i Żukowski, Maciej (2009) The European social model. Its meaning and scope. U: Golinowska, Stanisława; Żukowski, Maciej; Hengstenberg, Peter (ur) *Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European*

- Social Model (str. 13-23). Poljska: Friedrich-Ebert-Stiftung i Wydawnictwo Naukowe Scholar.
14. Graziano, Paolo; Hartlapp, Miriam (2018): The end of social Europe? Understanding EU social policy change. *Journal of European Public Policy* 26(10): 1484-1501.
 15. Haas, Jörg; D'Erman, Valerie; Schulz, Daniel; Verdun, Amy (2019): Measuring Economic Reform Recommendations under the European Semester: „One Size Fits All“ or Tailoring to Member States? *Journal of Contemporary European Research* 15(2): 194-211.
 16. Haas, Jörg; D'Erman, Valerie; Schulz, Daniel; Verdun, Amy (2020): Economic and fiscal policy coordination after the crisis: is the European Semester promoting more or less state intervention? *Journal of European Integration* 42(3): 327-344.
 17. Hentschel, Anders (2016): *Social Policy Coordination within the European Semester: EU Impetus and Domestic Responses*. Bremen: Bremen International Graduate School of Social Sciences.
 18. IFO Institute for Economic Research (2008): Bismarck versus Beveridge: A Comparison of Social Insurance Systems in Europe. *CEifo DICE Report* 6(4): 69-71.
 19. Lerner, Lee K.; Lerner, Brenda W.; Lerner Adrienne W. (2006): Introduction to Shaping Social Policy: Governments, Organizations, the International Community and the Individual. U: Lerner, Lee K.; Lerner, Brenda W.; Lerner Adrienne W. (ur) *Social Policy: Essential Primary Sources* (str. 3). Michigan: Thomson Gale.
 20. Maricut, Adina; Puetter, Uwe (2018): Deciding on the European Semester: the European Council, the Council and the enduring asymmetry between economic and social policy issues. *Journal of European Public Policy* 25(2): 193-211.
 21. Milana, Marcella (2020): The European Semester: How Does It Work? Why Does It Matter? U: Milana, Marcella; Klatt, Gosia; Vatrella, Sandra (ur) *Europe's Lifelong Learning Markets, Governance and Policy. Using an Instruments Approach* (str. 105-125). London: Palgrave Macmillan.
 22. Munta, Mario (2021): *EU Socio-Economic Governance in Central and Eastern Europe*. London: Routledge.
 23. OECD (2016): *Social Innovation Policy Framework for Croatia*. Global Relations Policy Handbook.
 24. OECD (2021): *Improving the Provision of Active Labour Market Policies in Estonia*. Connecting People with Jobs, OECD Publishing, Paris.

25. Petek, Ana (2013): Vrste javnih politika Theodorea Lowija: specifičnosti stvaranja socijalnih politika. *Revija za socijalnu politiku* 21(3): 361-376
26. Petek, Ana; Petković, Krešimir (ur) (2014): Pojmovnik javnih politika. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
27. Puljiz, Vlado (2005): Socijalna politika: definicije i područja. Povijest socijalne politike. (Mirovinski sustav. Socijalna politika i nezaposlenost. Obiteljska politika. Zagreb: Pravni fakultet.
28. Puljiz, Vlado; Bežovan, Gojko; Šućur, Zoran; Zrinščak, Siniša (2008): *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet.
29. Ripka, Vojtěch i Mareš, Miroslav (2009): The Czech welfare system. U: Schubert, Klaus; Hegelich, Simon; Bazant, Ursula (ur) *The Handbook of European Welfare Systems* (str. 101-119). New York: Routledge.
30. Ripka, Vojtěch i Mareš, Miroslav (2016): Czech Republic: Awakening of Politics of Welfare. U: Schubert, Klaus; de Villota, Paloma; Kuhlmann, Johanna (ur) *Challenges to European Welfare Systems* (str. 105-131). Švicarska: Springer.
31. Rose, Susan; Spinks, Nigel; Canhoto Ana (2015): *Management Research: Applying the Principles*. London: Routledge.
32. Streeck, Wolfgang (2018): *European social policy: Progressive regression*. MPIfG Discussion Paper. Cologne: Max Planck Institute for the Study of Societies.
33. Svatošová, Veronika i Smolík, Josef (2015): The Scenarios of Social Policy Development in The Czech Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 63(5):1749-1767.
34. Trumm, Avo i Ainsaar, Mare (2009): The welfare system of Estonia. Past, present and future. U: Schubert, Klaus; Hegelich, Simon; Bazant, Ursula (ur) *The Handbook of European Welfare Systems* (str. 101-119). New York: Routledge.
35. Vanhercke, Bart; Ghailani, Dalila; Spasova, Slavina; Pochet, Phillippe (ur) (2020): *Social policy in the European Union 1999-2019: the long and winding road*. European Trade Union Institute.
36. Verdun, Amy; Zeitlin, Jonathan (2017): Introduction: The European Semester as a
37. New Architecture of EU Socioeconomic Governance in Theory and Practice. *Journal of European Public Policy* 25(2), 137–148.
38. Wintzek, Olaf i Meyer, Hendrik (2009): The Slovak welfare system. Neo-liberal nightmare or welfare pioneer of middle-eastern Europe? U: Schubert, Klaus; Hegelich, Simon;

Bazant, Ursula (ur) The Handbook of European Welfare Systems (str. 101-119). New York: Routledge.

Internetski izvori

1. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-semester/>
Pristupljeno 6. srpnja 2021.
2. https://www.sgi-network.org/2020/Policy_Performance/Social_Policies
Pristupljeno 7. srpnja 2021.
3. Hetteš, Miloslav (2013): Global Challenges and Social Welfare in Slovakia
<https://www.prohuman.sk/socialna-praca/global-challenges-and-social-welfare-in-slovakia>
Pristupljeno 10. srpnja 2021.
4. eurofond.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/country-specific-recommendations
Pristupljeno 05. listopada 2021.
5. <https://courses.lumenlearning.com/american-government/chapter/categorizing-public-policy/>
Pristupljeno 05. listopada 2021.
6. <https://www.fi-compass.eu/esif/esf>
Pristupljeno 10. studenog 2021.
7. https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/social-dumping_en
Pristupljeno 13. studenog 2021.
8. <http://www.learneurope.eu/index.php?cID=300>
Pristupljeno 10. prosinca 2021.
9. <https://www.tilde.com/products-and-services/machine-translation/de-presidency#/text>
Pristupljeno 07. siječnja 2022.

SAŽETAK

Svake godine Europska unija svojim državama članicama, u periodu Europskog semestra, daje specifične preporuke koje služe za unaprjeđenje ekonomskih i socijalnih politika u državama članicama. Države članice nisu dužne implementirati ih ali ih moraju uzeti u obzir. Ovaj diplomski rad bavi se specifičnim preporukama koje su dane četirima državama članicama Srednje i Istočne Europe na području socijalne politike. Cilj ovoga rada bio je kroz kvantitativnu analizu sadržaja, u periodu od 2011. godine do 2019. godine, odgovoriti na sljedeća pitanja: Kakva je priroda preporuka socijalne politike? Jesu li se mijenjale specifične preporuke Europske unije od 2011. godine do danas? Ako jesu u kojoj mjeri i na koji način? Traži li Europska unija smanjenje ili povećanje socijalne države u Srednjoj i Istočnoj Europi?

Ključne riječi: Europska unija, Europski semestar, socijalna politika, specifične preporuke

ABSTRACT

Each year, the European union suggests country-specific recommendations to its Member States, within the framework of the European Semester, which serves to improve social and economic policies in Member States. Member States are not obliged to implement them, but need to take them into consideration. This master thesis look into country-specific recommendations given to four Member States of Central and Eastern Europe in the field of social policy. The aim of this thesis was to address the following research questions through quantitative content analysis of country-specific recommendations issued to Czechia, Croatia, Estonia and Slovakia in the period between 2011 to 2019: What is the nature of social policy recommendations? Have the specific recommendations of the European Union changed from 2011 to the present? If so, to what extent and in what way? Does the European union seek to reduce or to expand welfare states in Central and Eastern Europe?

Keywords: European union, European semester, social policy, country-specific recommendations

PRILOG 1. Kodna shema (**kategorije**, *potkategorije* i numeričke oznake kôdova)

1. Razina komodifikacije

- *Dekomodifikacija* (1)
- *Djelomična dekomodifikacija* (2)
- *Komodifikacija i dekomodifikacija* (3)
- *Djelomična komodifikacija* (4)
- *Komodifikacija* (5)

2. Razina socijalne zaštite

- *Smanjenje socijalne države* (-1)
- *Kompenzirana prilagodba* (0)
- *Socijalna prava i ulaganja* (1)

3. Zaštita nezaposlenih i neaktivnih

- *Smanjenje naknada i stroži uvjeti* (-1)
- *Prava i obaveze* (0)
- *Povećanje prava i mogućnosti* (1)

4. Zaštita radnika

- *Deregulacija i fleksibilizacija* (-1)
- *Mrkva i batina* (0)
- *Radna prava i sigurnost zaposlenja* (1)

5. Zaštita umirovljenika

- *Financijska održivost* (-1)
- *Primjerenost i financijska održivost* (0)
- *Primjerenost i veća prava* (1)

6. Obrazovni sustav

- *Obrazovno-tržišna usklađenost* (-1)
- *Tržište i uključivost* (0)
- *Uključivost* (1)

Napomena: Šifarnik s pojedinim značenjima svakog pod-koda i primjerima specifičnih preporuka nalazi se u Prilogu 2.

PRILOG 2. Šifarnik kvantitativnog kodiranja sadržaja

RAZINA KOMODIFIKACIJE			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNJENJE KÔDA	PRIMJER
1	Dekomodifikacija	Pod ovim kôdom biti će označene specifične preporuke koje prikazuju ekstenziju ili ekspanziju politike socijalnih prava i socijalne zaštite bez uvjetovanosti.	Specifična preporuka za Češku 2012.: Usvojiti potrebno zakonodavstvo za uspostavu transparentnog i jasno definiranog sustava za ocjenu kvalitete visokih učilišta i istraživačkih institucija. Osigurati da je financiranje održivo i povezano s ishodom procjene kvalitete.
2	Djelomična dekomodifikacija	Odnosi se na politike ispravljanja negativnih eksternalija neometanog tržišta, kao što su zabrinutost za povećanje plaća slabo plaćenih. Unutar ove kategorije pojedinci moraju raditi i potiče se njihova produktivnost te konkurentnost na tržištu rada, ali država intervenira kako bi osigurala da zapošljavanje nije u potpunosti dehumanizirano.	Specifična preporuka za Hrvatsku 2014.: Preispitati sustav određivanja plaća kako bi se bolje uskladili razvoj produktivnosti i uvjeti plaća.
3	Komodifikacija i dekomodifikacija	Odnosi se na politike zapošljavanja i socijalne politike usmjerene na određene marginalizirane skupine i time usmjerene na promicanje socijalne uključenosti na tržištu rada.	Specifična preporuka za Estoniju 2015.: Poduzeti mjere kako bi se smanjila razlika u plaćama između spolova. Osigurati visokokvalitetne socijalne usluge i dostupnost usluga skrbi o djeci na lokalnoj razini.

4	Djelomična komodifikacija	Odnosi se na politike koje služe za poticanje (ili prisiljavanje) pojedinaca na zapošljavanje. Primjeri takvih politika uključuju potrebu da primatelji naknada traže zaposlenje ili sudjeluju u programima osposobljavanja i slično. Takve politike mogu uključivati i ciljane skupine kao što su niskokvalificirani radnici, mladi radnici ili radnici koji nisu bili dugo zaposleni.	Specifična preporuka za Slovačku 2019.: Poboljšati kvalitetu i uključivost obrazovanja na svim razinama i poticati vještine u skladu s potrebama tržišta rada.
5	Komodifikacija	Ovdje se radi o politikama osmišljenima za prilagodbu radnika smanjivanjem postojećih radnih i socijalnih prava. Primjeri takvih politika uključuju povezivanje povećanja plaća s produktivnošću kako bi radnici ostali „konkurentni”, a troškovi rada niski. U okviru ovoga kôda također nalazimo politike osmišljene za ograničavanje ili rastavljanje nacionalnih ili sektorskih kolektivnih pregovora kako bi tržišta rada postala fleksibilnija i konkurentnija u odnosu na njihove lokalne uvjete.	Specifična preporuka za Hrvatsku 2016.: Do kraja 2016. poduzeti mjere za obeshrabrivanje prijevremenog umirovljenja, ubrzanje prijelaza na višu zakonsku dob umirovljenja te uskladiti odredbe o mirovinama za određene kategorije s pravilima općeg sustava.

SOCIJALNA ZAŠTITA			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNENJE	PRIMJER
-1	Smanjenje socijalne države	Negativan kôd pri kodiranju socijalne zaštite predstavlja negativne načine upravljanja socijalnom politikom poput ukidanja, ograničenja, smanjenja ili uvjetovanosti stečenih socijalnih prava.	Specifična preporuka za Hrvatsku 2018.: Obeshrabriti prijevremeno umirovljenje, ubrzati prijelaz na višu zakonsku dob za umirovljenje i uskladiti mirovinske odredbe za određene kategorije s pravilima općeg sustava.

0	Kompenzirana prilagodba	Ambivalentan kôd, predstavlja socijalne pod-preporuke koje istovremeno povećavaju ali i smanjuju razinu socijalne zaštite građana, primjerice redistribucijom socijalnih ulaganja ili prilagodbom kriterija kojima se određenoj skupini oduzimaju prava, a istovremeno pruža kompenzacija.	U specifičnim preporukama Europske unije od 2010. godine do danas ne postoji primjer za ovakvu vrstu kôda.
1	Socijalna prava i ulaganja	Ciljevi i preporuke kojima se podupiru i nadopunjuju politike država članica u područjima socijalnog uključivanja i socijalne zaštite. Ovi ciljevi i preporuke su zapravo povezani sa borbom protiv siromaštva, nezaposlenosti, isključenosti, te s druge strane s poboljšanjem općeg statusa mladih, pružanje socijalnih usluga te s ostalim ciljevima proširenja ili povećanja socijalnih prava.	Specifična preporuka za Slovačku 2013.: Poboljšati poticaje za žene u zapošljavanju jačanjem pružanja usluga skrbi za djecu, posebno za djecu mlađu od tri godine.

ZAŠTITA NEAPOSLENIH			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
-1	Smanjenje naknada i stroži uvjeti	Negativan kôd pod-preporuka koje se tiču zaštite nezaposlenih odnosila bi se na smanjenje postojećih prava nezaposlenih osoba kao što je smanjenje trajanja naknada za nezaposlenost, postroženje kriterija za primanje naknade i smanjenje iznosa naknade.	U specifičnim preporukama Europske unije od 2010. godine do danas ne postoji primjer za ovakvu vrstu kôda.
0	Prava i obaveze	Odnosi se na kontradiktorne ciljeve u kojima se istovremeno povećavaju prava nezaposlenih, ali i povećavaju njihove obaveze, primjerice kroz potrebu za aktivacijom na tržištu rada. Također, obuhvaća ciljeve kojima se smanjuju postojeća prava, ali i obaveze.	U specifičnim preporukama Europske unije od 2010. godine do danas ne postoji primjer za ovakvu vrstu kôda.
1	Povećanje prava i mogućnosti	Ovaj kôd označava sve pozitivne ciljeve, sredstva i usmjerenja koja su navedena u	Specifična preporuka za Estoniju 2012.:

		specifičnim preporukama Europske unije spram nezaposlenosti kojima se povećavaju materijalna i druga prava te mogućnosti nezaposlenih osoba. Oni se tiču njihove mogućnosti dodatnog obrazovanja, lakšeg ulaska na tržište rada, socijalne zaštite i dok nisu na tržištu rada i sličnoga.	Povećati sudjelovanje mladih i dugotrajno nezaposlenih na tržištu rada.
--	--	---	---

ZAŠTITA RADNIKA			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNENJE	PRIMJER
-1	Deregulacija i fleksibilizacija	Pod ovim kôdom su naznačene sve pod-preporuke koje utječu na zaposlene na negativan način. Naime, neke pod-preporuke u sebi sadrže određene smjernice koje smanjuju prava radnika, poput zabrane ili destimulacije prijevremenog umirovljenja, lakših uvjeta otpuštanja, kraćih otkaznih rokova, manjih iznosa otpremnina, nagrada, regresa i slično. Radno-pravni odnosi se dereguliraju tj. uplitanje države u radne odnose između poslodavaca i zaposlenika se smanjuje te se tržište rada fleksibilizira.	Specifična preporuka za Hrvatsku 2014.: Smanjiti pristup prijevremenom umirovljenju. Donijeti zakonodavstvo do ožujka 2015. kako bi se ubrzalo planirano usklađivanje zakonske dobi za umirovljenje žena i muškaraca te kako bi se planirano povećanje zakonske dobi za umirovljenje povećalo na 67 godina.
0	Mrkva i batina	Smjernice pod-preporuka koje se tiču istovremenog povećanja radničkih prava na tržištu rada i sankcioniranja u određenim segmentima, kao što je, na primjer, u slučaju penalizacije prijevremeno umirovljenje.	U specifičnim preporukama Europske unije od 2010. godine do danas ne postoji primjer za ovakvu vrstu kôda
1	Radna prava i sigurnost zaposlenja	Pozitivan kôd pri zaštiti radnika u specifičnim preporukama predstavlja ciljeve i smjernice kojima se prava radnika, kako na samim radnim mjestima, tako i na tržištu rada povećavaju. Također, ovaj kôd obuhvaća i	Specifična preporuka za Češku 2013.: Smanjiti visoku razinu oporezivanja rada, posebno za osobe s niskim prihodima.

		povećanje inkluzivnosti marginaliziranih skupina na tržištu rada te veću ravnopravnost spolova, a za glavni cilj ima što veću zaposlenost uz što bolje uvjete za radnike.	Dodatno smanjiti razlike u poreznom tretmanu zaposlenika i samozaposlenih.
--	--	---	--

ZAŠTITA UMIROVLJENIKA			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
-1	Fiskalna održivost	Ovaj kôd je povezan sa negativnim kôdom kod zaštite radnika (-1), odnosno sa pod-preporukama koje se tiču otežavanja odlaska u mirovinu. U tim pod-preporukama su određene i sankcije prijevremenog odlaska u mirovinu što može negativno utjecati na želje i materijalni status umirovljenika. Kôd obuhvaća i slučajeve smanjenja primjerenosti mirovina, uvođenje nepovoljnih kriterija za indeksaciju mirovina, ukidanje posebnih skupina, strože uvjete za odlazak u mirovinu, ograničavanje prava i izdašnosti obiteljskih mirovina i druge intervencije koje ugrožavaju životni standard budućih i sadašnjih umirovljenika. Krajnji cilj je povećati financijsku održivost mirovinskog sustava.	Specifična preporuka za Hrvatsku 2017.: Obeshrabriti prijevremeno umirovljenje, ubrzati prijelaz na višu zakonsku dob za umirovljenje i uskladiti mirovinske odredbe za određene kategorije s pravilima općeg sustava.
0	Primjerenost i fiskalna održivost	Kôd kojim se istovremeno žele povećati prava umirovljenika, ali se kosi sa negativnim aspektom nemogućnosti prijevremenog odlaska u mirovinu i sankcijama koje uz to dolaze. Stavlja se podjednak naglasak na nužnost veće adekvatnosti tj. primjerenosti mirovina, ali i povećanja efektivne dobi umirovljenja kako bi	Specifična preporuka za Slovačku 2011.: Unaprijediti dugoročnu održivost javnih financija daljnjim usklađivanjem mirovinskog sustava s mirovinskim stupom „plati

		se postigla fiskalna održivost mirovinskog sustava.	kao ti” promjenom mehanizma indeksacije i provedbom daljnjih mjera s ciljem povećanja efektivne dobi umirovljenja, posebno povezivanjem dobi za umirovljenje s očekivanim životnim vijekom.
1	Primjerenost i veća prava	Smjernice kojima se poduzima osiguravanje postojećih i većih socijalnih benefita umirovljenika, kroz mirovinske reforme, prava na rad u mirovini i slične mjere koje imaju za cilj poboljšati materijalni status umirovljenika.	Specifična preporuka za Češku 2012.: Ponovno razmotrite planove za omogućivanje ranijeg izlaska s tržišta rada.

OBRAZOVNI SUSTAV			
KÔD	NAZIV KÔDA	OBJAŠNJENJE	PRIMJER
-1	Obrazovno-tržišna usklađenost	Negativan kôd u ovome aspektu neće predstavljati negativne ciljeve kod obrazovanja zato što oni ne postoje, već će obuhvaćati one pod-preporuke koje se odnose na usuglašavanje obrazovanja isključivo s potrebama tržišta rada. Naime, neke pod-preporuke u sebi sadrže smjernice koje obrazovanje stavljaju u funkcionalni odnos sa tvrtkama i tržištem rada, što na neki način stavlja obrazovanje u klasičnom smislu u drugi plan.	Specifična preporuka za Estoniju 2014.: Dodatno pojačati određivanje prioriteta i specijalizaciju u sustavima istraživanja i inovacija te poboljšati suradnju između poduzeća, visokog obrazovanja i istraživačkih institucija kako bi se pridonijelo međunarodnoj konkurentnosti.
0	Tržište i uključivost	Ovdje se misli na specifične preporuke koje u sebi kombiniraju obrazovne ciljeve usmjerene na potrebe tržišta rada, ali i one obrazovne	Specifična preporuka za Češku 2019.: Povećati kvalitetu i

	(ambivalentan kôd)	ciljeve koji su usmjereni na uključivost obrazovnog sustava.	uključivost sustava obrazovanja i osposobljavanja, među ostalim promicanjem tehničkih i digitalnih vještina i promicanjem nastavne profesije.
1	Uključivost	Smjernice koje se tiču povećanja inkluzivnosti društva, odnosno uključivanje izdvojenih skupina kako bi se dobilo obrazovanje, inkluzivnije i socijalno snažnije društvo.	Specifična preporuka za Slovačku 2013.: Pojačati napore za poboljšanje pristupa visokokvalitetnom i uključivom predškolskom i školskom obrazovanju za marginalizirane zajednice, uključujući Rome.

PRILOG 3. Popis primarnih izvora za kodiranje specifičnih preporuka

Češka

1. Vijeće Europske unije (2011): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2011. o Nacionalnom programu reformi Republike Češke za 2011. godinu i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Republike Češke za razdoblje 2011.-2014. (2011/C 212/02).
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0719%2802%29>.
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
2. Vijeće Europske unije (2012): Preporuka Vijeća od 10. srpnja 2012. o Nacionalnom programu reformi Republike Češke za 2012. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke Republike za razdoblje 2012. -2015. (2012/C 2019/05).
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012H0724\(05\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012H0724(05)).
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
3. Vijeće Europske unije (2013): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2013. o Nacionalnom programu reformi Republike Češke za 2013. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke za razdoblje 2012. -2016. (2013/C 217/04).
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0730%2804%29>.
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
4. Vijeće Europske unije (2014): Preporuka Vijeća od 8. srpnja 2014. o Nacionalnom programu reformi Češke Republike za 2014. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke Republike za 2014. (2014/C 247/03)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2803%29>.
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
5. Vijeće Europske unije (2015): Preporuka Vijeća od 14. srpnja 2015. o Nacionalnom programu reformi Češke Republike za 2015. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke Republike za 2015. (2015/C 272/09).
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015H0818%2810%29>.
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

6. Vijeće Europske unije (2016): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2016. o Nacionalnom programu reformi Češke za 2016. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke za 2016. (2016/C 299/06)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818(06)&from=EN)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
7. Vijeće Europske unije (2017): Preporuka Vijeća od 11. srpnja 2017. o Nacionalnom programu reformi Češke Republike za 2017. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke Republike za 2017. (2017/C 261/03).
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809\(03\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809(03)&from=ES)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
8. Vijeće Europske unije (2018): Preporuka Vijeća od 13. srpnja 2018. o Nacionalnom programu reformi Češke za 2018. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke Republike za 2018. (2018/C 320/03)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910\(03\)&from=PT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910(03)&from=PT)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
9. Vijeće Europske unije (2019): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2019. o Nacionalnom programu reformi Češke 2019. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Češke 2019. (2019/C 301/03)
Preuzeto s: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2019.301.01.0015.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2019%3A301%3ATOC
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

Estonija

1. Vijeće Europske unije (2011): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2011. o nacionalnom programu reformi Estonije za 2011. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za razdoblje 2011. –2015. (2011/C 213/02)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0720%2802%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0720%2802%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

2. Vijeće Europske unije (2012): Preporuka Vijeća od 10. srpnja 2012. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2012. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za razdoblje 2012. –2015. (2012/C 311/05)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0311)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0311](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0311)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

3. Vijeće Europske unije (2013): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2013. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2013. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za razdoblje 2012. –2017. (2013/C 217/06)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0730%2806%29)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0730%2806%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0730%2806%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

4. Vijeće Europske unije (2014): Preporuka Vijeća od 8. srpnja 2014. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2014. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za 2014. (2014/C 247/06)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2806%29)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2806%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2806%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

5. Vijeće Europske unije (2015): Preporuka Vijeća od 14. srpnja 2015. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2015. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za 2015. (2015/C 272/11)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015H0818%2812%29)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015H0818%2812%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015H0818%2812%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

6. Vijeće Europske unije (2016): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2016. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2016. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za 2016. (2016/C 299/11)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.299.01.0045.01.ENG)

[content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.299.01.0045.01.ENG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.299.01.0045.01.ENG)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

7. Vijeće Europske unije (2017): Preporuka Vijeća od 11. srpnja 2017. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2017. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti

Estonije za 2017. (2017/C 261/06)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809\(06\)&from=IT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809(06)&from=IT)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

8. Vijeće Europske unije (2018): Preporuka Vijeća od 13. srpnja 2018. o Nacionalnom programu reformi Estonije za 2018. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za 2018. (2018/C 320/06)

Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0910%2806%29>

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

9. Vijeće Europske unije (2019): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2019. o Nacionalnom programu reformi Estonije 2019. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Estonije za 2019. (2019/C 301/06)

Preuzeto s: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2019.301.01.0030.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2019%3A301%3ATOC

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

Hrvatska

1. Vijeće Europske unije (2014): Preporuka Vijeća od 8. srpnja 2014. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2014. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2014. (2014/C 247/10)

Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0729%2802%29>

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

2. Vijeće Europske unije (2015): Preporuka Vijeća od 14. srpnja 2015. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2015. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2015. (2015/C 272/15)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015H0818\(16\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015H0818(16))

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

3. Vijeće Europske unije (2016): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2016. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2016. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2016. (2016/C 299/23)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32016H0818%2823%29>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
4. Vijeće Europske unije (2017): Preporuka Vijeća od 11. srpnja 2017. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2017. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2017. (2017/C 261/10)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809\(10\)&from=IT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809(10)&from=IT)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
5. Vijeće Europske unije (2018): Preporuka Vijeća od 13. srpnja 2018. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2018. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2018. (2018/C 320/10)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0910%2810%29>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
6. Vijeće Europske unije (2019): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2019. o Nacionalnom programu reformi Republike Hrvatske za 2019. i davanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Republike Hrvatske za 2019. (2019/C 301/11)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019H0905%2811%29>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

Slovačka

1. Vijeće Europske unije (2011): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2011. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2011. i davanje mišljenja Vijeća o ažuriranom programu stabilnosti Slovačke za razdoblje 2011. –2014. (2011/C 272/01)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0915%2801%29>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

2. Vijeće Europske unije (2012): Preporuka Vijeća od 10. srpnja 2012. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2012. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za razdoblje 2012. -2015. (2012/C 215/03)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0326&from=EN>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
3. Vijeće Europske unije (2013): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2013. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2013. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za razdoblje 2012. -2016. (2013/C 217/18)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013H0730%2818%29>
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
4. Vijeće Europske unije (2014): Preporuka Vijeća od 8. srpnja 2014. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2014. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za 2014. (2014/C 247/23)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729\(23\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014H0729(23)&from=EN)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
5. Vijeće Europske unije (2015): Preporuka Vijeća od 14. srpnja 2015. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2015. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za 2015. (2015/C 272/03)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015H0818\(04\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015H0818(04))
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
6. Vijeće Europske unije (2016): Preporuka Vijeća od 12. srpnja 2016. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2016. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za 2016. (2016/C 299/15)
Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818\(15\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818(15)&from=EL)
Pristupljeno: 08. lipnja 2021.
7. Vijeće Europske unije (2017): Preporuka Vijeća od 11. srpnja 2017. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2017. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za 2017. (2017/C 261/24)
Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017H0809%2824%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017H0809%2824%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

8. Vijeće Europske unije (2018): Preporuka Vijeća od 13. srpnja 2018. o Nacionalnom programu reformi Slovačke za 2018. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke za 2018. (2018/C 320/24)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0910%2824%29)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0910%2824%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0910%2824%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.

9. Vijeće Europske unije (2019): Preporuka Vijeća od 9. srpnja 2019. o Nacionalnom programu reformi Slovačke 2019. i davanje mišljenja Vijeća o programu stabilnosti Slovačke 2019. (2019/C 301/25)

Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019H0905%2825%29)

[content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019H0905%2825%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019H0905%2825%29)

Pristupljeno: 08. lipnja 2021.